

علل و آثار عملیات‌های استشهادی در سرزمین‌های اشغالی؛ مطالعه موردی عملیات‌های استشهادی مارس و آوریل ۲۰۲۲

محمد مرادی منفرد^{۱*} | عیسی حقی^۲

چکیده

مقاله حاضر بر پایه این فرضیه استوار است که «جنایات وحشیانه و روزافزون رژیم صهیونیستی، سکوت سنگین قدرت‌های جهانی مدعی حقوق بشر، خیانت کشورهای عربی و نبود چشم‌اندازی روشن برای حل و فصل منازعه و پایان اشغال‌گری، باعث سرخوردگی و نومیدی فلسطینی‌ها از راه‌های دیگر برای تحصیل حقوق خود شده است و در نتیجه عملیات استشهادی برای آن‌ها به گزینه‌ای بی بدیل و واکنشی به حق مبدل گشته است.» از منظر کارشناسان و تحلیلگران بعضاً غیر اسلامی، بین عملیات استشهادی و عملیات انتحاری تفاوتی وجود ندارد اما بسیاری از فقهای شیعه و اهل سنت، این نوع عملیات را مصادیقی از جهاد دفاعی دانسته و احکام و شرایطی را برای آن مترتب هستند که آن را از عملیات انتحاری تمییز می‌سازد. پژوهش حاضر، با روش توصیفی-تحلیلی و ابزار گردآوری داده‌های کتابخانه‌ای، مبتنی بر چارچوب نظری «نبرد نامتقارن یا ناهمتراز» و همچنین با مطالعه موردی عملیات‌های استشهادی مارس و آوریل ۲۰۲۲ در سرزمین‌های اشغالی و تحلیل جدیدترین داده‌های آماری مربوطه، «دستاوردها و پیام‌های ناشی از عملیات‌های استشهادی در سرزمین‌های اشغالی» را به عنوان سوال اصلی مطرح و بررسی کرده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که اقدامات شهادت‌طلبانه یا استشهادی ضمن تفاوت ماهوی با عملیات انتحاری، به عنوان گزینه‌ای استراتژیک و شیوه‌ای نامتقارن، برای رژیم صهیونیستی اثرات ضدامنیتی گسترده‌ای مانند ایجاد ترس، وحشت و حس ناامنی پایدار، فرار صهیونیست‌ها و افزایش مهاجرت معکوس، فرار سرمایه و کاهش سرمایه‌گذاری، فلج شدن صنعت توریسم و گردشگری، کاهش وجهه و اعتبار دولت اسرائیل در داخل، فروریختن افسانه شکست‌ناپذیری دستگاه‌های اطلاعاتی و محتاط کردن صهیونیست‌ها نسبت به اقدامات و جنایت‌هایشان داشته است. به اعتراف رهبران اسرائیلی، بزرگترین خطری که هم‌اکنون این رژیم را تهدید می‌کند نه از جانب موشک‌های بالستیک بلکه از سوی نیروهای ورزیده و سرسختی است که گروه‌های مختلف فلسطینی آن را در چارچوب اعزام جوانان شهادت‌طلب به عمق استحکامات این رژیم گسیل داشته و لرزه بر پیکره آن می‌اندازد.

کلیدواژه‌ها: عملیات استشهادی؛ عملیات انتحاری؛ نبرد نامتقارن؛ رژیم صهیونیستی، مهاجرت معکوس

مقدمه و بیان مسئله

از زمان تاسیس نامشروع رژیم صهیونیستی در سال ۱۹۴۸ تا به امروز، فلسطینی‌ها، شیوه‌ها و استراتژی‌های متفاوتی برای بیرون راندن دشمن از سرزمین خود بکار گرفته‌اند تا این غده سرطانی را نابود کنند. گاهی با پرتاب سنگ به سمت سربازان اسرائیلی انتفاضه سنگ به راه انداختند و زمانی خود را در قالب گروه‌های چریکی سازماندهی کردند و علیه اسرائیلی‌ها جنگیدند و زمانی دیگر در کنار ارتش‌های دولت‌های عربی به امید پس گرفتن سرزمین‌های خود تلاش نمودند اما هیچکدام از این روش‌ها مرحمی بر درد آن‌ها نبود. به عبارت بهتر، اسرائیلی‌ها در تمام جنگ‌های متعددی که به صورت کلاسیک داشتند، با استفاده از اصول جنگ متقارن، همواره پیروز میدان بودند. در چنین شرایطی، مقاومت مردمی فلسطین برای برهم زدن این معادله، شیوه‌ای دیگر اتخاذ کردند. شیوه‌ای که بتواند میزان اثرگذاری عدم تقارن در ابعاد نیروی انسانی، تجهیزات و ادوات نظامی را به حداقل برساند. در ادبیات نظامی و سیاسی، این شیوه مبارزه به «نبرد نامتقارن یا ناهمتراز» معروف است. مفهوم جنگ‌های نامتقارن برای توصیف نوعی از جنگ استفاده می‌شود که طرف‌های درگیر در آن از حیث فناوری و توانایی‌های نظامی در جنگ در یک سطح قرار ندارند و روش‌های مورد استفاده آنان در جنگ علیه یکدیگر، متفاوت می‌شود. معمولاً کارکرد اصول و مولفه‌های جنگ نامتقارن در چهار حوزه، تسلیحات غیرمتعارف، جنگ اطلاعات، جنگ چریکی درون شهری و عملیات‌های استشهادی مورد بحث قرار می‌گیرند. استفاده راهبردی از عملیات‌های استشهادی به عنوان شیوه‌ای نامتقارن، به زمان آغاز انتفاضه دوم در اواخر سپتامبر سال ۲۰۰۰ برمی‌گردد که ده‌ها فلسطینی با پیروی از خط مشی حزب الله در عقب راندن رژیم صهیونیستی از جنوب لبنان، با بستن مواد منفجره به بدن خود، به صورت بمب‌های استشهادی عمل کرده و با منفجر کردن خود، پایتخت دولت یهود را به لرزه درآورده و ده‌ها اسرائیلی را به قتل رساندند. تا همین اواخر (قبل از عملیات‌های استشهادی ۲۰۲۲)، حملات استشهادی در مناقشه اسرائیل و فلسطین به عنوان پدیده‌ای هولناک ولی بسیار محدود و موردی تلقی می‌شد که مبتنی بر روحیه متعصب مذهبی کارگزاران آن، مورد ارزیابی قرار می‌گرفت. در عین حال تصور همگانی بر این بود که این راهکار مورد قبول ملت فلسطین نیست. اما طی ماه‌های اخیر واقعیتی جدید و پایدار رخ نموده و آن مقبولیت و مشروعیت این راهکار در میان اکثریت قریب به اتفاق گروه‌های

سیاسی و نظامی فلسطینی است. بر اساس آمارهای منتشر شده، در سال ۲۰۲۲ در عملیات‌های استشهادی انجام شده توسط گروه‌های مقاومت یا مبارزان فلسطینی به صورت انفرادی، ۲۹ اسرائیلی کشته و ده‌ها نفر دیگر زخمی شدند که بالاترین آمار ثبت شده در ۱۰ سال گذشته است. در حالی که مطابق آمار منتشر شده توسط روزنامه عبری یدیعوت آحارونوت، در سال ۲۰۲۱ که نبرد شمشیر قدس در آن رخ داد، تعداد کشته شدگان به ۲۱ نفر رسید. در طول تاریخ اسرائیل، به تعبیر چرچیل، هیچگاه سابقه نداشته که گروهی این چنین اندک، خساراتی این چنین عظیم، به گروهی این چنین فراوان وارد آورند.

مقاله پیش‌رو در صدد است با روش توصیفی-تحلیلی و ابزار گردآوری داده‌های کتابخانه‌ای مبتنی بر چارچوب نظری «نبرد نامتقارن» و مطابق با مبانی اسلامی، ابتدا به شناخت چیستی و ماهیت عملیات استشهادی، تفاوت آن با عملیات انتحاری پردازد و در ادامه براساس آخرین داده‌های آماری، علل و زمینه‌های منجر به اینگونه اقدامات را تشریح و در نهایت دستاوردها و پیام‌های ناشی از این استراتژی مقاومت مردمی فلسطین را مورد بحث و تحلیل قرار دهد. همچنین لازم به ذکر است، عملیات‌های استشهادی اخیر حاوی ویژگی‌ها و خصوصیات ویژه‌ای نسبت به عملیات‌های استشهادی سالیان گذشته است و به اعتقاد برخی از کارشناسان و تحلیلگران، استراتژی مقاومت مردمی فلسطین در این حوزه تفاوت‌های چشمگیری داشته است؛ لذا برای درک بهتر این تغییر رویکرد قصد داریم ویژگی‌های منحصر به فرد این عملیات‌ها را نیز مورد ارزیابی قرار دهیم.

چارچوب نظری

عملیات‌های استشهادی را می‌توان از جنبه‌های مختلف و براساس مبانی و چارچوب‌های نظری متفاوتی مانند «موازنه تهدید»، «عدم تقارن منافع»، «تعامل استراتژیک» و یا حتی از حیث بی‌نظمی، پیش‌بینی ناپذیری و پیچیدگی مبتنی بر نظریه «تئوری آشوب» تحلیل و تبیین کرد. اما با این حال، با توجه به سوال اصلی مقاله یعنی «بررسی دستاوردها و پیام‌های ناشی از عملیات‌های استشهادی در سرزمین‌های اشغالی»، به نظر می‌رسد نظریه «نبرد نامتقارن یا ناهم‌تراز» مناسب‌ترین تئوری برای تبیین این مسئله باشد.

چیستی مفهوم جنگ نامتقارن

جنگ نامتقارن^۱ یا به تعبیری دیگر جنگ‌های ناهمگون یا ناهمتر از را در ساده‌ترین تعریف می‌توان نوعی از جنگ دانست که طرف‌های درگیر در آن به لحاظ فناوری و توانایی‌های نظامی، سیاسی و دسترسی به امکانات رزمی جنگ، در یک سطح قرار ندارند و به همین علت ناگزیرند تا از روش‌هایی متفاوت از یکدیگر وارد جنگ شوند. مفهوم جنگ نامتقارن تاکنون از سوی مراجع و نهادهای مختلف مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. به عنوان یکی از مهمترین نمونه‌ها می‌توان به تعریف مندرج در استراتژی امنیت ملی آمریکا برای قرن جدید که در دسامبر ۱۹۹۹ ارائه شد، اشاره کرد؛ این سند با اشاره به احتمال بهره‌گیری دشمنان آمریکا از رویکردهای غیر متعارف، جنگ نامتقارن را عبارت از روش‌هایی می‌داند که طی آن دشمنان ایالات متحده ضمن بهره‌برداری از نقاط آسیب‌پذیر آن کشور، از نقاط قوت برحذر مانده یا آنها را تضعیف می‌کنند (روحی، ۱۳۸۷: ۱۷۲-۱۶۵). در همین حال، ستاد مشترک ارتش آمریکا نیز جنگ نامتقارن را «به کارگیری رویکردهای غیرقابل پیش‌بینی یا غیرمتعارف برای خنثی کردن یا تضعیف قوای دشمن و در عین حال بهره‌برداری از نقاط آسیب‌پذیر از طریق فناوری‌های غیرقابل انتظار و یا روش‌های مبتکرانه» معرفی می‌کند. افزون بر این انستیتو روابط بین‌الملل و استراتژیک پاریس نیز در تعریفی مشابه از جنگ نامتقارن آن را به معنای «تلاش یکی از طرف‌های متخاصم برای بهره‌گیری از تمام نقاط ضعف دشمن به منظور آسیب رساندن هرچه بیشتر برمی‌شمارد (کورمونت و ریبنیکار، ۱۳۸۵: ۳۴)» نکته قابل ذکر این است که هرچند ظاهراً رویکرد نامتقارن یک انتخاب است، اما در واقع تحمیلی از جانب نیروی غیر متقارن است. این درست است که از نظر ظاهری رویارویی و مواجهه با نیروی غیر متقارن می‌توان از روش‌های کلاسیک استفاده کرد، اما این فقط یک راهکار ممکن است؛ راه کاری که شکست قطعی آن از پیش کاملاً آشکار گردیده است. ژنرال آنتونی زینی فرمانده وقت نیروی زمینی آمریکا در جنگ اول خلیج فارس می‌گوید: «تنها دلیلی که باعث شد عملیات طوفان صحرا موفق شود این بود که ما با یگانه ابله جهان جنگیدیم که از حماقت کافی برای رویارویی مستقیم و کلاسیک با ما برخوردار بود (کورمونت و ریبنیکار، ۱۳۸۵: ۱۲۳)».

1 Asymmetric war

مروری بر تاریخ مکتوب بشر نشان می‌دهد که با وجود آنکه در عصرها و دوره‌هایی، قدرت‌هایی ظهور و بروز یافته‌اند که از نظر امکانات فناوری، نظامی، سیاسی و اقتصادی فاصله بسیار زیادی با رقبای خود گرفته‌اند، اما این برتری، موجب توانمندی آنان در تحقق اهداف و تسلط نشده است. به بیان دیگر، در چنین شرایطی که حالت عدم تقارن بین دو رقیب به وجود آمده، رقیب ضعیف‌تر با آگاهی از قدرت برتر و مسلط رقیب قوی‌تر و با علم و یقین به اینکه در یک رویارویی متعارف شکست او قطعی خواهد بود، به دنبال راه‌هایی غیر از راه‌های معمول بوده تا دشمن خود را شکست دهد و یا حداقل از پیروزی آسان و سهل‌الوصول او جلوگیری کند. از این منظر، بررسی مواردی نظیر جنگ ارتش مجهز آمریکا با چریک‌های ویتنامی و همچنین نبرد نیروهای شوروی سابق با مجاهدان افغان، نشان دهنده این نکته است که مواجهه با دشمنی که از ابزار و روش‌های نامتقارن بهره می‌گیرد، حتی می‌تواند منجر به شکستی فاحش برای ابرقدرت‌ها شود. در همین حال، با فروپاشی شوروی و پایان جنگ سرد، آمریکایی‌ها نیز خود به این نتیجه رسیدند که در یک صحنه جنگ متعارف هیچ نیروی نظامی کلاسیکی در جهان وجود ندارد که توانایی مقابله و شکست آنها را داشته باشد. اما آنها به این نتیجه نیز رسیدند که عدم وجود یک نیروی نظامی کلاسیک متناسب به معنای فقدان و یا کاهش تهدید نخواهد بود. آنها به خوبی از تاریخ و واقعیت‌های موجود آموخته بودند که از بین رفتن توازن قوا، سربرآوردن رویکردها و تهدیدات نامتقارن را به دنبال خواهد داشت. بر همین اساس بود که به تدریج اصطلاحات عدم تقارن، نامتقارن و غیرمتقارن در ادبیات نظامی غرب و بویژه آمریکا مشاهده شد. این دانش‌واژه نظامی به تدریج از اواخر دهه ۱۹۹۰ میلادی و از سوی برخی نظریه‌پردازان نظامی به عنوان «روشی قدیمی با ملاحظات جدید» مطرح شد (گرینچ، ۲۰۰۰: ۳).

اتخاذ رویکرد نامتقارن یا ناهمگون در جنگ در شرایطی که طرفین منازعه از توان یکسانی برخوردار نیستند، نوعی بازدارندگی را به همراه دارد و موجب می‌شود تا حریف با محاسبه منطقی هزینه و فایده از برخی اهداف جنگی خود منصرف شود. به عبارت بهتر، این رویکرد ناهمگون باعث ایجاد دغدغه‌هایی مانند وحشت از تلفات انسانی و اطلاعاتی، ضعف در مقابل استفاده دیگر کشورها از ترکیب ناهمگونی‌ها، هراس از تلفات غیرنظامی، ضعف در مقابل از دست دادن توانایی کسب اطلاعات، هراس از دستیابی کشورهای مستقل به فناوری پیشرفته می‌شود و در نهایت دشمن

را مجبور به استفاده از «مدیریت اقتضایی»^۱ و لحظه‌ای می‌کند که این مسأله امکان خطا و در نتیجه ضریب آسیب‌پذیری او را به شدت افزایش خواهد داد. از پایان جنگ سرد تاکنون موارد متعددی را می‌توان سراغ گرفت که در آن ارتش‌های بی‌نام و نشان توانسته‌اند با اتکا به رویکردهای نامتقارن شکست‌های جدی را به دشمنان خود تحمیل کنند. جنگ ۳۳ روزه لبنان و نبرد ۲۲ روزه غزه را با وجود تمام خساراتی که به دو کشور لبنان و فلسطین وارد کرد، می‌توان از مصادیق مهم‌ترین و تاثیرگذارترین کارکرد جنگ‌های نامتقارن در سال‌های اخیر دانست. به رغم وجود تفاوت‌های جزئی، از زوایای گوناگون می‌توان شباهت‌های خاصی را در جنگ‌های نامتقارن مورد بررسی قرار داد و ویژگی‌هایی را استخراج نمود که می‌تواند در شناخت مفهوم آن مورد استفاده قرار داده شود (افتخاری و شعبانی، ۱۳۸۹: ۴۹). در ادامه به بخشی از این ویژگی‌های مشترک اشاره می‌شود:

- ۱) جنگ‌های نامتقارن در پی دستیابی و شناخت آسیب‌های دشمن یا هدف است؛ در این راستا ذکر این نکته ضروری است که این قبیل جنگ‌ها به طور معمول آسیب‌پذیری‌های ناشناخته را هدف قرار می‌دهند و به صورت غافلگیرانه عمل می‌کنند. حمله در زمان‌های غیرمنتظره و به شیوه‌های ناپیوسته از جمله روش‌هایی هستند که درجه غافلگیری این حمله‌ها را افزایش می‌دهند.
- ۲) جنگ‌های نامتقارن در بیشتر موارد متنوع و چندبعدی هستند؛ این تهدیدها می‌توانند از زمین، دریا، هوا، زیردریا، فضا و جو باشند و یکی از اهداف را مورد حمله قرار دهند و عملیات علیه آنها فقط با تعیین حوزه جغرافیایی مشخص و تعریف نمی‌گردد.
- ۳) جنگ نامتقارن به طور معمول در پی تضعیف اراده دشمن برای جنگیدن است؛ در این راستا جنگ‌های نامتقارن با بهره‌گیری از وجوه روان‌شناسانه غافلگیری و با هدف قرار دادن اراده جنگیدن دشمن، توانایی اقدام یا آزادی عمل بیشتر را برای خود فراهم می‌آورند.
- ۴) در جنگ‌های نامتقارن، مؤثر بودن هدف و اقدام واجد اهمیت است؛ به عبارت دیگر، میزان تأثیری که یک جنگ نامتقارن در دشمن ایجاد خواهد، در پیروزی یا شکست، نقش تعیین‌کننده‌ای دارد.
- ۵) در جنگ نامتقارن، بازی با حاصل جمع صفر است؛ در این شیوه جنگ، یکی از مهم‌ترین

1 Expediency Management

اهداف این است که هیچ سهمی برای طرف مقابل در نظر گرفته نشود.

۶) یکی از ویژگی‌های بسیار برجسته در جنگ نامتقارن کسب نتایج راهبردی در تمام سطوح جنگ است؛ به عبارت دیگر، طرف ضعیف با طراحی تاکتیکی و عملیاتی سعی در کسب منافع سیاسی و سیاست خارجی در رابطه با بازیگر قوی دارد.

۷) در جنگ نامتقارن برخلاف جنگ کلاسیک، بین نیروهای نظامی و غیرنظامی تمایزی وجود ندارد. از آنجایی که دشمن دارای آسیب‌پذیری‌های جدی از ناحیه نیروهای غیرنظامی است، حمله به غیرنظامیان می‌تواند در تحمیل اراده به دشمن موثر باشد.

۸) در جنگ‌های نامتقارن ممکن است افراد و گروه‌هایی شرکت کنند که به نوعی وابستگی به یک یا چند دولت دارند و از اشاره به هر گونه رابطه‌ای سرباز می‌زنند؛ در این راستا، لازم به ذکر است که پی‌گیری اقدامات این قبیل افراد و اعمال مجازات در قبال آنها از یک سو و ربط دادن آنها با یک دولت پشتیبان از سوی دیگر بسیار مشکل خواهد بود. افزون بر این، چنین مواردی در تضعیف اراده کشور رقیب بسیار مؤثر است و تنها راه مفید برای بازیگر مقابل، اثبات رابطه گروه با کشور پشتیبان است (مراد پیری، ۱۳۸۲: ۲۴-۱۸). از مجموع آنچه گفته شد، می‌توان دریافت که جنگ‌های نامتقارن در شرایطی بروز و ظهور می‌کنند که یکی از طرفین درگیر به هر علت فاقد توان مقابله مستقیم نظامی با طرف دیگر باشد. البته ذکر این نکته حائز اهمیت است که چنین جنگ‌هایی جدید محسوب نمی‌شوند و در طی قرون متمادی، جنگجویان همواره در پی راه‌هایی برای خنثی کردن نقشه‌های دشمنان و اجتناب از اعمال قدرت دیگری در جنگ‌ها با تکیه بر نقاط قوت خود علیه نقاط ضعف دشمن بوده‌اند.

۲.۲. معنای لغوی و اصطلاحی استشهاد

در کتاب‌های لغوی استشهاد، به دو معنای گواهی خواستن (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۳، ۲۳۹؛ سعدی، بی تا: ۲۰۲؛ فراهیدی، بی تا، ج ۳، ۳۹۷؛ فیروز آبادی، بی تا، ج ۱، ۴۲۳؛ ابن سیده، بی تا، ج ۴، ۱۸۱) و طلب شهادت و کشته شدن در راه خدا تعبیر شده است (جوهری، بی تا، ج ۲، ۴۹۴؛ سعدی، بی تا: ۲۸۲؛ ابن سیده، بی تا، ج ۴، ۱۸۲). استشهاد یا عملیات شهادت طلبانه در معنای عام و رایج آن به عملی گفته می‌شود که شخصی به خاطر طلب شهادت و رسیدن به فیض شهادت اقدام به انجام آن می‌کند (ملا محمد علی، ۱۳۸۵: ۸۵). همچنین برخی در تعریف عام خود از استشهاد مسئله یقین

داشتن در به شهادت رسیدن فرد عملیات‌کننده را در نظر گرفته و اینچنین آن را تعریف کرده‌اند: «عملیات شهادت طلبانه به معنای عام آن به اقدامی اطلاق می‌شود که شخصی با قصد قربت و با علم به شهادت و با هدف ضربه زدن به دشمن، به انجام آن مبادرت می‌ورزد و در این راه کشته می‌شود» (ورعی، ۱۳۸۲: ۳۱۹) عملیات استشهادی در معنای خاص آن، شیوه جدیدی برای دفاع و مقاومت در برابر دشمن است که با ابزار و تکنیک‌هایی که در گذشته متعارف نبوده، صورت می‌گیرد و فرد عملیات‌کننده یقین دارد که خود در این راه کشته می‌شود (ملا محمدعلی، ۱۳۸۵: ۸۵).

۲.۳. ادله جواز عملیات استشهادی

در خصوص مشروعیت عملیات استشهادی به برخی از آیات و روایات استدلال می‌شود که در جدول شماره یک، نمونه‌هایی از آن مورد اشاره قرار گرفته است. و در انتها سعی شده به برخی از آراء فقیهان شیعه و اهل سنت در باب این مسئله اشاراتی داشته باشیم.

جدول ۱: ادله نقلی و عقلی در تائید عملیات استشهادی. منبع: (عباس پور مقدم، ۱۳۹۰: ۲۱۴-۱۱۷)

ادله نقلی	آیات
	<p>(۱) آیه تدارک قوه: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَّا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ۝۱»، این آیه یک اصل اساسی است که در زمینه جهاد اسلامی و حفظ موجودیت مسلمانان بیان شده است. مطابق تفسیر نمونه، معنای کلمه «قوه»، شامل قدرت‌های مادی، معنوی، سخت و نیمه سخت می‌باشد و تمامی حوزه‌های قدرت اعم از فرهنگی، عقیدتی سیاسی، تبلیغی و جنگ روانی، اقتصادی، اطلاعاتی، انتظامی و نظامی می‌شود و چون ضعف در هر کدام از این حوزه‌ها باعث طمع دشمن در طراحی عملیات علیه مسلمانان می‌شود (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۷، ۲۲۲). با توجه به معنا و مفهوم وسیع و توسعه مصداقی که برای کلمه قوه بیان شد، باید گفت: عملیات استشهادی که از قدرت بالای آسیب‌رسانی جانی، مالی و روانی به دشمن برخوردار است، می‌تواند مصداقی از توانایی و قدرت برای بیرون راندن متجاوز از منطقه اشغال شده و دفع تجاوزهای او باشد. همچنین میرزای قمی درباره لفظ «تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ» چنین بیان می‌دارد که «این کار (تجهیز قوا) را بکنید برای اینکه دشمن خدا و دشمن خود را بترسانید، پس هر چیزی که به وسیله آن عمل ترساندن محقق شود، خوب است (میرزای قمی، ۱۳۷۱، ج ۱، ۳۹۳)»</p>

۱ آیه ۶۰ سوره انفال، ترجمه انصاریان: «و در برابر آنان آنچه در قدرت و توان دارید از نیرو [و نفرات و ساز و برگ جنگی] و اسبان و رزیده [برای جنگ] آماده کنید تا به وسیله آنها دشمن خدا و دشمن خودتان و دشمنانی غیر ایشان را که نمی‌شناسید، ولی خدا آنان را می‌شناسد بترسانید. و هر چه در راه خدا هزینه کنید، پاداشش به طور کامل به شما داده می‌شود، و مورد ستم قرار نخواهید گرفت.»

<p>در زمان ما، یکی از توان‌ها و قابلیت‌های وحشت‌آفرین، عملیات استشهادی می‌باشد. طبق قاعده بازدارندگی، مهمترین هدف این عملیات‌ها، ایجاد رعب و وحشت در قلب دشمن و ایجاد اضطراب و تردیدزدایی برای تداوم اشغال‌گری است.</p> <p>۲) آیه نفر برای جهاد: «انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۗ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»^۱، در این آیه شریف خداوند به مسلمانان دستور می‌دهد که با اموال و جتن‌های خودشان در راه خدا جهاد کنند و خیر و نفع آنان در آن می‌باشد. عنوان «جهاد با مال و جان» نه تنها شامل افرادی می‌شود که به میدان جهاد و مبارزه می‌روند بلکه این قابلیت را دارد، افرادی که برای نابودی دشمن و دفع تجاوز از اسلام و مسلمین و با قصد رضای الهی دست به عملیات استشهادی می‌زنند را هم شامل شود (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۷، ص ۴۲۵). صاحب جواهر در توضیح این آیه بیان می‌دارد: «هرگاه دشمن به مسلمانان حمله کند و خوف آن رود که از سوی او به بیضه اسلام آسیب رسد یا این دشمن بخواهد بر بلاد مسلمانان سلطه یابد و آنان را به اسارت بگیرد و اموالشان را به غارت ببرد، در چنین وضعیتی، دفاع بر هر فرد آزاده، برده، مرد، زن، سالم، بیمار، کور، لنگ و بر هر کسی که به او احساس نیاز شود واجب است و این وجوب دفاع به حضور و اجازه امام بستگی ندارد (صاحب جواهر، ۱۴۳۰ق، ج ۲۱، ۱۹-۱۸)» از این تعابیر به خوبی استفاده می‌شود که ملاک، بکارگیری هر ابزاری است که برای پیروزی بر دشمنان متجاوز به آن احساس مس شود و عملیات استشهادی یکی از همان قابلیت‌ها و ابزارهاست که مسلمانان در عصر حاضر می‌توانند از آن بهره ببرند؛ زیرا هم اکنون دین و سرزمین مسلمانان مورد تجاوز گروه صهیونیستی واقع شده و هزاران مسلمان کشته، آواره و به زندان انداخته‌اند (مغنیه، ۱۴۳۳ق: ۴۷).</p> <p>۳) آیه اذن قتال: «أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنفُسِهِمْ ظُلْمًا ۗ وَإِنِ اللَّهُ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ»^۲، در این آیه خداوند یک فلسفه مهم و حیاتی برای جهاد بیان می‌کند؛ فلسفه «جهاد و دفاع مظلوم» یعنی افرادی که مورد تعدی و ظلم قرار گرفته‌اند، به آن‌ها اجازه داده شده از هر ابزاری دفاعی استفاده کرده و ظلم را سر جای خود نشانند (قرائتی، ۱۳۸۷، ج ۶، ص ۴۹). مطابق همین فلسفه، عملیات استشهادی، می‌تواند به عنوان آخرین راهکار موثر برای دفع ظلم و تجاوز به عنوان حق مشروع مورد استفاده قرار گیرد.</p> <p>علاوه بر آیات فوق، آیات بسیاری دیگری همانند «آیه اشتراء النفس (توبه-۱۱۱)» آیه کشتن متجاوز</p>	
---	--

آیه ۴۱ سوره توبه، ترجمه انصاریان: «با شتاب با تجهیزات سبک و سنگین [و سواره، پیاده، پیر و جوان به سوی میدان نبرد] بیرون روید، و با اموال و جان هایتان در راه خدا جهاد کنید که اگر دانا [ی به حقایق] باشید این برای شما بهتر است.»

آیه ۳۹ سوره حج، ترجمه انصاریان: «به کسانی که [ستمکارانه] مورد جنگ و هجوم قرار می‌گیرند، چون به آنان ۲ ستم شده اذن جنگ داده شده، مسلماً خدا بر یاری دادن آنان تواناست.»

<p>و تعدی نکردن از حد (بقره-۱۹۰)، آیه گذشتن از جان در راه رضای خدا (بقره-۲۰۷)، آیه تخلف از جهاد در معیت رسول الله (توبه-۱۲۰) و آیه دفع (بقره-۲۵۱) را می‌توان در جهت تأیید عملیات استشهادی به عنوان مصداقی از جهاد دفاعی مورد بحث قرار داد.</p>	
<p>در منابع شیعی و اهل سنت، روایات فراوانی می‌توان یافت که بر مشروعیت و فضیلت عملیات استشهادی دلالت دارد و می‌توان آن را در چند گروه دسته‌بندی کرد.</p> <p>دسته اول؛ روایات مبین فضیلت جهاد:</p> <p>۱- رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند: «برتر از هر کار نیک، کار نیک دیگری وجود دارد، مگر شهید شدن در راه خدا که بالاتر از آن کار نیک دیگری وجود ندارد (حرعاملی، ۱۳۸۹، ج ۲۱، ۵۰۱)».</p> <p>۲- ابن بصیر از امام صادق (علیه السلام) سوال می‌کند: کدامین نوع جهاد دارای بیشترین فضیلت می‌باشد؟ امام می‌فرمایند: جهادی که اسب مبارز مسلمان پی شده و خونش در راه خدا ریخته شود (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ۵۴).</p> <p>۳- رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند: «محبوبترین قطره نزد خداوند قطره‌ایست که در راه خدا به زمین ریخته شود (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ۵۳)».</p> <p>دسته دوم؛ روایات دفاع:</p> <p>۱- امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می‌فرمایند: «خدا را خدا را درباره جهاد کردن در راه خداوند با مال‌ها و جان‌ها و زبان‌هایتان (نوری، ۱۳۶۶، ج ۱۲، ۱۸۰)».</p> <p>۲- رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند: «هرکسی در برابر ستمی که بر او رفته است، کشته شود، شهید است (طوسی، ۱۳۶۴، ج ۶، ۱۶۷)».</p> <p>۳- رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند: «هر کسی در برابر دفاع کردن از خانواده‌اش کشته شود، شهید است (حرعاملی، ۱۳۸۹، ج ۵، ۱۲۰)».</p> <p>۴- رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند: «هر کسی در برابر دفاع کردن از مالش کشته شود، شهید است (ابن بابویه، ۱۳۶۴، ج ۴، ۹۵)».</p> <p>۵- رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند: «هر کسی در برابر دفاع کردن از دینش کشته شود، شهید است (جزیری، ۱۴۲۴ق، ج ۵، ۹۸)».</p> <p>مجاهدین و مبارزان مسلمان سرزمین‌های اشغالی که در راه دفاع از جان، مال، ناموس و دین مسلمین، اقدام به عملیات استشهادی می‌کنند، از مصادیق بارز این روایات می‌توانند باشند.</p> <p>دسته سوم؛ روایات مقابله با لُصّ محارب:</p> <p>۱- رسول اکرم صلی الله علیه وسلم می‌فرمایند: «خداوند بر کسی که در خانه‌اش مورد تجاوز واقع شده است اما مبارزه نمی‌کند، خشم می‌گیرد (حرعاملی، ۱۳۸۹، ج ۱۱، ۹۴)».</p>	<p>روایات</p>

<p>۲- هیشم بن برا به امام صادق (علیه السلام) می گوید: دزد مسلح وارد خانه من می شود و قصد جان و مال من را دارد. امام فرمودند: «او را بکش، من، خداوند و هر کس که این مطلب را شنید شاهد می-گیرم که خون او به گردن من است (حرعاملی، ۱۳۸۹، ج ۱۱، ۹۲)».</p> <p>۳- امیرالمومنین علی (علیه السلام) می فرماید: «هرگاه دزد محاربی بر تو وارد شد او را بکش، خون او را به گردن می گیرم (حرعاملی، ۱۳۸۹، ج ۱۱، ۹۲)».</p> <p>مطابق روایات فوق، مجاهدان مسلمانی که اقدام به عملیات استشهادی می کنند نظیر سرزمین های اشغالی، در واقع جان دزدان مسلح و غارتگر به خانه و سرزمین خود را هدف قرار داده اند و در مسیر اخراج آن ها با یکی از شکل های ممکن (عملیات استشهادی) مهاجم را دفع می کند.</p>		
<p>در متون دینی و منابع شریعت درباره جواز عملیات استشهادی علاوه بر مستندات نقلی می توان به حکم عقلی استدلال کرد که در ذیل بررسی می شود.</p> <p>۱- قاعده اهم و مهم:</p> <p>این قاعده می تواند به عنوان مستند مقوله عملیات استشهادی قرار گیرد، چرا که ضابطه تراحم مصلحت اهم و مهم در گستره فقه به حدی از اهمیت برخوردار است که می توان از آن به عنوان یکی از ارکان پویا فقه یاد کرد و راهگشا و برون رفت بسیاری از مسائل در نظر گرفت که در تسهیل امور زندگی مومنان نقش اساسی دارد. در این راستا شیخ انصاری (رضوان الله) در کتاب گران سنگ خود، مکاسب، به فرایند این اصل مهم اشاره کرده و چنین اظهار می دارند که اگر در غیبت نمودن کسی، مصلحتی در میان باشد که عقلا و شرعا آن مصلحت بزرگتر و با اهمیت تر از مصلحت آبروی مومن باشد، در این صورت غیبت کردن واجب است (انصاری، ۱۴۱۵ق، ج ۱، ۳۴۲). لذا می توان ادعا کرد که عملیات استشهادی می تواند تحت این قاعده قرار گیرد چرا که رزمندگان جبهه مقاومت و مسلمانی که سرزمین شان مورد تعدی و تجاوز بیگانگان قرار می گیرد، برای دفع تجاوز دشمن ناگزیرند که یکی از دو واجب ذیل را اختیار کنند:</p> <p>۱- دفاع از کشور، ۲- حفظ جان؛ از آنجا که مصلحت و اهمیت دفاع از سرزمین اسلامی و کیان اسلام یک مصلحت اجتماعی بوده و از اهمیت ویژه ای برخوردار است و بر حفظ نفس که یک مصلحت فردی است، رجحان دارد، باید دفاع از وطن و کشور اسلامی بر حفظ جان تقدم داشته باشد.</p> <p>۲- قاعده فطری بودن دفاع و جهاد:</p> <p>دفاع انسان از جان، مال، آبرو، دین و سرزمینش در برابر تجاوزات دشمن، امری است که ضرورت آن را وجدان و فطرت درمی یابد، حتی اگر دفاع متوقف بر فداکردن جان باشد. از این رو یکی از دلایلی که می توان براساس آن بر مشروعیت عملیات استشهادی استدلال کرد، مسئله فطری بودن دفاع است؛ زیرا عملیات استشهادی پاسخ فطری برای دفع تجاوزات دشمن و نابودیشان خواهد بود (طباطبایی، ۱۳۶۳، ج ۱۴، ۳۸۶-۳۸۵).</p> <p>۳- قاعده ضرورت:</p> <p>می توان براساس ادله ثانوی و قاعده «قاعده اضطرار (الضرورات تبيح المحذورات)»، عمل استشهادی را توجیه</p>		<p>ادله عقلی</p>

<p>نمود؛ زیرا عامل این عملیات، در صورت تحقق موضوع اضطرار می‌تواند برای جلوگیری از ضرر بزرگتر، نفس خود را در معرض خطر قرار دهد. شیخ انصاری (رضوان الله) در کتاب مکاسب، یکی از ادله جواز کذب را ضرورت و اضطرار می‌داند (انصاری، ۱۴۱۵ق، ج ۲، ۲۱)؛ لذا مطابق با این قاعده، شخص مضطر اجازه می‌یابد عمل ممنوع را به جهت اضطرار انجام دهد، مثل خوردن گوشت مردار و خوک در هنگام ناچاری. در مسئله عملیات استشهادی اعتقاد بر این است که فلسطینیان برای حفظ جان، عرض، شرف و بازپس‌گیری سرزمین خود از اشغال‌گران صهیونیست، مضطر و مجبورند. برخی از دلایل این اضطرار به ترتیب ذیل می‌باشد:</p> <p>۱- اشغال‌گران نه تنها حاضر به پس دادن سرزمین‌های اشغالی نیستند، بلکه حاضر نیستند بخشی از آن را به عنوان کشور و دولت مستقل فلسطین برای صاحبان اصلی آن به رسمیت بشناسند. آن‌ها همچنین با هدف توسعه اراضی خود، اشغال کشورهای مصر، لبنان، سوریه و عراق را با آرمان «از نیل تا فرات» را در سر می‌پرورانند.</p> <p>۲- صهیونیست‌ها به هیچ معاهده بین‌المللی پای‌بند نبوده و با برخورداری از امپراطوری رسانه‌ای خود، افکار جهانیان را به انحراف می‌کشانند.</p> <p>۳- فقدان پشتیبانی جدی برای فلسطینیان حتی در بین دولت‌های عربی و اسلامی.</p> <p>۴- ناکارآمدی همه راهکارهای مرسوم و متعارف آرموده شده مانند مذاکره، تظاهرات، امید بستن به دولت‌های عربی اسلامی مدعی حقوق فلسطین و توسل به مجامع بین‌المللی.</p> <p>از این رو عملیات استشهادی آخرین راه حل مردم فلسطین است تا هم بتوانند مقابله به مثل کرده و محیط را برای متجاوزان ناامن سازند و هم از طریق آن فریاد خود را به گوش جهانیان برسانند.</p>	
<p>دسته اول؛ پذیرش و تایید عملیات استشهادی بر اساس ادله جهاد</p> <p>۱- آیت الله العظمی امام خمینی (ره)</p> <p>بهترین عبارت در وصف عملیات استشهادی، عبارت امام خمینی (ره) است که فرمود: رهبر ما آن طفل دوازده ساله‌ای است که با قلب کوچک خود که ارزشش از صدها زبان و قلم بزرگ‌تر است با نارنجک زیر تانک دشمن رفت و آن را منهدم و خود نیز شربت شهادت نوشید (صحیفه امام، ۱۳۸۹، ج ۱۴، ۷۳). تحلیل و ستایش امام خمینی (ره) از شهید فهمیده و از او با این عظمت و بزرگی یاد کردن، نشان دهنده تایید عمل او می‌باشد، و عمل آن شهید عزیز هم یک عمل استشهادی بود.</p> <p>۲- آیت الله العظمی نوری همدانی</p> <p>ایشان عملیات شهادت طلبانه را یک نوع جهاد دانسته و مانند کار شهید «محمدحسین فهمیده» می‌داند و معتقد است که ادله جهاد شامل این نوع عملیات می‌شود و مسئول تشخیص ضرورت انجام دادن عملیات شهادت طلبانه را کسانی می‌داند که به اوضاع مبارزه و جهاد و به اوضاع دشمنان اسلام واقف باشد (ملا محمد علی، ۱۳۸۵: ۱۷۴).</p> <p>۳- شیخ محمد سید طنطاوی (شیخ الازهر)</p> <p>ایشان عملیات شهادت طلبانه علیه دشمنان متجاوز و اشغال‌گر را جایز دانسته و می‌گوید: «این که مسلمانی خودش</p>	<p>آراء فقیهان شیعه و اهل سنت</p>

را در میان دشمنان اسلام منفجر می‌کند این دفاع و نوعی شهادت است، زیرا پاداش بدی، بدی مشابه آن است. آنچه اسرائیل در داخل سرزمین‌های فلسطین انجام می‌دهد هر مسلمانی را برای انتقام گرفتن و دفاع از خود تحریک می‌کند. جهاد در راه خدا واجب کفایی است. ولی اگر به سرزمین مسلمانان حمله شود این جهاد، واجب عینی می‌شود و اینجاست که عملیات شهادت طلبانه از برترین واجبات و بهترین شکل فداکاری در اسلام است (ملا محمد علی، ۱۳۸۵: ۱۸۳).

دسته دوم؛ پذیرش و تایید عملیات استشهادی بر اساس ادله دفاع

۱- آیت الله العظمی خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی

«عملیات استشهادی اوج عظمت یک ملت و اوج حماسه است آن جایی که یک نیروی نظامی با کمال فداکاری از میهن خود دفاع می‌کند مگر عملیات استشهادی نیست؟ آن جایی که یک ارتش ظالم و ستمگر به یک کشور تجاوز می‌کند و مردم آن کشور در مقابل آن ارتش می‌ایستند، مگر آنجا عملیات استشهادی نیست؟ کیست که بتواند چنین کاری را محکوم کند؟ کیست که بتواند از عظمت و ارزش این کار در چشم انسان‌های با وجدان و با انصاف بکاهد؟ عملیات استشهادی اوج عظمت آنهاست. حالا عده‌ای بنشینند برای خودشان بگویند و بنویسند و ملتی را که پنجاه سال است به خاطر کوتاهی گذشتگان و به خاطر نبود توجه نسل قبلی خودش به منافع بلند مدت، الان مجبور است با جان خود به میدان بیاید تا حقوق خود را زنده کند ملامت کنند؛ مگر این در حال آن ملت تاثیر دارد؟ ملت فلسطین، زنده و بیدار است و دارد پیش می‌رود»^۱.

۲- شیخ وهبه الزحیلی

ایشان درباره مشروعیت عملیات شهادت طلبانه می‌گوید: «زمانی که لازم و ضروری باشد در برخورد با دشمن حربی مثل یهود، عملیات شهادت طلبانه انجام شود، و ظن غالب حاصل شود که دشمن آن شخص را می‌کشد یا شکنجه می‌کند، و عملیات نیز با اذن حاکم شرع انجام شود و این نوع عملیات ترس و وحشت در دشمن ایجاد کرده و باعث قطع تجاوز دشمن شود، چنین عملیاتی به خواست خداوند جایز است؛ زیرا امروزه مثل این نوع عملیات ضرورت شرعی پیدا کرده است. این نوع عملیات قهرمانانه تحولات مهمی را در جلوگیری از تجاوز متجاوزین به وجود می‌آورد (هایل تکروری، ۱۹۹۷: ۱۰۲)».

دسته سوم؛ پذیرش و تایید عملیات استشهادی بر اساس ادله مقابله با ائمن محارب

۱- آیت الله العظمی فاضل لنکرانی

در یکی از استفتائات از ایشان آمده است: «عملیات استشهادی برای آزادی فلسطین و قدس شریف توسط جوانان مسلمان فلسطینی انجام می‌شود. آیا عملیات استشهادی برای تحقق این هدف مقدس از نظر شرع مقدس، کتاب و سنت و سیره شرعی چه صورتی دارد؟ ایشان در پاسخ فرمودند: «اشغال فلسطین توسط رژیم غاصب اسرائیل از ابتدا با هدف مقابله با اصل اسلام و تمامی مسلمین بوده است و در شرایط کنونی هیچ دشمنی برای اسلام شدیدتر از اسرائیل نیست و روشن است که بر همه مسلمانان لازم است در مقابل این امر از خود عکس-

نرم افزار به سوی نور ۱

العمل نشان دهند؛ لذا عملیات استشهادی چنانچه با نظر صریح مسئولین دلسوز انتفاضه و با رعایت همه شرایط باشد، اشکالی ندارد و دنیا باید بدانند مردم مظلوم فلسطین برای مقابله با این رژیم و رساندن فریاد مظلومیت خویش به گوش همه از این طریق استفاده می‌نمایند بنابراین چنین اعمالی که دفاع از خود و کشور خود بر آن متوقف است، صحیح است و از مصادیق شهید محسوب می‌شود.^۱

دسته چهارم؛ پذیرش و تایید عملیات استشهادی براساس ادله عقلی

۱- آیت الله موسوی بجنوردی

در ضمن مصاحبه با مجله حضور در پاسخ به این سؤال که در باره عملیات استشهادی بیشتر توضیح بفرمایید آیا این گونه عملیات تعارضی با اسلام یا قواعد و موازین بین‌المللی دارد یا خیر؟ فرمودند: «ببینید به حکم عقل و هر جا که عقل حکم می‌کند یعنی به حکم همه شریعت‌های آسمانی و دفاع از جان، ناموس، مال و زمین برای انسان واجب است، این جزو مستقلات عقلیه است که انسان باید دفاع کند یعنی ظلمی که به او متوجه می‌شود نباید قبول نماید، باید جلوی ظلم بایستد و در صورت پذیرش ظلم که اصطلاحاً به او می‌گویند «انظلام» مرتکب یکی از معاصی کبیره شده است و در متون اسلامی داریم کسی که از اموالش دفاع بکند و در مقابل دزد بایستد و دفاع بکند اگر کشته بشود شهید است چه برسد به اینکه از ناموس خودش دفاع بکند، و از عقیده خودش دفاع بکند از مکتب خودش دفاع بکند از زمین و از جان خودش دفاع بکند، این دفاع در نزد شارع مقدس و قانون-گذار امر نیکوست... بنابراین، امروزه این عملیات استشهادی که جوانان غیور فلسطین انجام می‌دهند، دفع ظلم است، دفاع از عقیده، مکتب، ناموس، جان و اموال می‌باشد و اینها مصادیق واقعی شهید هستند (موسوی

بجنوردی، ۱۳۸۱: ۱۰).

۲.۴. شرایط عملیات استشهادی و مرزبندی آن با عملیات انتحاری

عملیات انتحاری عبارت است از «اقدام به کشتن دیگران همزمان با قتل خویش است (حمیری، ۱۴۲۰: ۵۲۴)» این نوع عملیات که در ظاهر و بعضی خصوصیات به عملیات استشهادی شباهت دارد، اگر دارای معیار و ملاک جهاد دفاعی باشد، یعنی در جهت و نیت دفاع از اسلام و مسلمین و دفع تجاوز از سرزمین‌های اسلامی و علیه متجاوزان و اشغالگران انجام شود، همان عملیات استشهادی است. به بیان بهتر، با اینکه ممکن است در ظاهر بین عملیات استشهادی و عملیات انتحاری تفاوتی وجود نداشته باشد و کسی که برای اولین بار و بدون تأمل و دقت و بررسی به عملیات استشهادی می‌نگرد، بین آن و انتحار شباهت زیادی ببیند؛ زیرا مجری عملیات استشهادی، خودش را به دست خودش و با سلاح خودش به قتل می‌رساند و در عملیات انتحاری

(b2n.ir/n85995 مرکز اطلاع رسانی مرجع عالی قدر آیت العظمی فاضل لنکرانی رحمه الله علیه) 1

نیز همین عمل انجام می‌شود. ولی شرع بین حکم دو چیزی که در ظاهر مثل هم هستند، ولی در نیت و قصد متفاوت هستند، فرق می‌گذارد. در همین راستا سعی شده است در این قسمت با توجه به استفتائات بسیاری که در رابطه با عملیات استشهادی و انتحاری از فقهای شیعه و سنی شده است، شروط لازم برای اجرای عملیات استشهادی را بیان کنیم. اگر اقدامی، فاقد یکی از شرایط ذیل باشد، نوعی انتحار و خودکشی محسوب می‌شود و از نظر اسلام گناه کبیره و حرام است و ادله حرمت قتل نفس شامل آن می‌شود. لذا لازمه‌ی اجرای عملیات استشهادی و مرزبندی آن با عملیات انتحاری فراهم آمدن این شرایط است:

- ۱- قصد و نیت مجری عملیات رضای خدا و منفعت رساندن به مسلمین و تضعیف کافرین باشد و خواسته‌های شخصی و هواهای نفسانی در آن دخالتی نداشته باشد.
- ۲- مجری عملیات باید قطع و یا ظن غالب به این داشته باشد که انجام عملیات موجب کشته یا زخمی شدن و یا شکست دشمن می‌شود، و یا به مسلمانان علیه کفار و اشغالگران، جرئت می‌دهد و یا موجب تضعیف دشمنان متجاوز می‌شود.
- ۳- مجری عملیات یقین دارد که در اثر این اقدام قطعا کشته خواهد شد ولی نباید نیت کشتن خود را بکند.
- ۴- طی عملیات تعدادی از نیروهای دشمن کشته و به امکانات اقتصادی و سیاسی دشمن ضربه جدی وارد شود. به عبارتی مصلحت اسلام و مسلمین مقتضی چنین عملیاتی باشد. یعنی اگر شرایط و مقتضیات زمان و مکان طوری است که انجام اینگونه عملیات به مصلحت نیست، باید از آن خودداری شود. تشخیص این مصلحت هم بر عهده مسئولین امر است نه مجری عملیات.
- ۵- این اقدام تنها و آخرین راه‌حل برای فرد جهت دفاع از خود و ضربه زدن به دشمن باشد. پس اگر بتوان با روش‌های دفاعی معمول و متعارف دفع تجاوز نمود و سرزمین‌های اسلامی را از چنگال متجاوزان و اشغالگران بیرون آورد، دیگر نیازی به انجام عملیات استشهادی نمی‌باشد.
- ۶- زمینه‌ساز این اقدامات خود دشمنان متجاوز باشند؛ بدین معنا که عملیات استشهادی ابتدایی نیست و ماهیتی کاملا دفاعی دارد. این عملیات باید علیه کفاری انجام شود که کشورهای اسلامی را اشغال کرده و یا اعلان جنگ با مسلمین کرده‌اند. و با مسلمین در حال جنگ هستند نه همه

کفار، و صرف کفر موجب اباحه قتل آن‌ها نمی‌شود. به عبارت دیگر، منطق عملیات استشهادی، صرفاً دفاعی است، اما عملیات انتحاری معمولاً آغاز هجوم است.

۷- عمده‌ترین اختلاف عملیات استشهادی و انتحاری، دیگرانی است که هدف این عملیات‌اند. در عملیات استشهادی، به دشمنی که متجاوز است و جهاد دفاعی در برابر آن واجب است، حمله می‌شود. اما در عملیات انتحاری شرایط جهاد دفاعی محقق نیست و غالباً انسان‌های بی‌دفاع و بی‌گناه کشته می‌شوند. منظور از افراد بی‌گناه، کودکان، زنان، سالخورده‌گان و کسانی هستند که در تجاوز و اشغالگری و مساعدت به متجاوزین و اشغالگران هیچ نقشی نداشته باشند اما اگر این افراد به نحوی دشمن متجاوز و اشغالگر را یاری و کمک نمایند در حکم دشمن هستند و کشتن آنها جایز است. در اسرائیل وضع از نوع دوم است، زیرا جامعه اسرائیل اساساً یک جامعه نظامی به حساب می‌آید، در این جامعه زنان و مردان همگی تکالیف و مأموریت‌های نظامی بر عهده دارند، و افراد به دو گروه در حال خدمت و ذخیره احتیاط تقسیم می‌شوند، افراد به دلیل پیوند سیستماتیک خود با ارتش، نظامی محسوب می‌شوند و یکی از نخستین اصول سیاست امنیت ملی اسرائیل، اصل «یک ملت مسلح» است. حامد الگار استاد مطالعات اسلامی در این رابطه می‌گوید: در اسرائیل اکثر افراد یا نظامی بوده‌اند یا هستند و یا اینکه خواهند بود (جریس و خلیفه، ۱۳۸۱: ۱۰).

۸- مجوز شرعی از مراجع معتبر مربوطه برای اجرای عملیات داشته باشد. یعنی کسی به طور خود سرانه و بدون برنامه‌ریزی قبلی و اخذ مجوز شرعی حق ندارد دست به چنین عملیاتی بزند (ملا محمد علی، ۱۳۸۴: ۵).

۲.۵. عملیات استشهادی؛ شیوه‌ای نامتقارن

پیش از پرداختن به تناسب بین جنگ‌های نامتقارن و عملیات‌های استشهادی، ذکر این نکته ضروری است که در تبیین این دو پدیده نمی‌توان از نقش مقوله «قدرت سیاسی» غافل بود چرا که آنگونه که متفکران پست مدرن نیز معتقدند: قدرت در هر شرایطی می‌تواند دانش خود را تحمیل کند و اقدامی را مشروع و عین همان اقدام را در شرایط مشابه نامشروع جلوه دهد (گری، ۱۳۸۱: ۵۷۵). در این راستا به نظر می‌رسد اشاره به یکی از مقالات تروتسکی از مبارزان انقلاب روسیه در نشریه «درکامف»، ارگان حزب سوسیال دموکرات اتریش، بتواند به فهم این موضوع بیشتر کمک کند. تروتسکی در این مقاله که با عنوان «درباره تروریسم» نگاشته شده است، تصریح می‌کند: «دشمنان ما عادت کرده‌اند که از تروریسم ما شکایت کنند، آنچه آنان در این خصوص نظر دارند، تا اندازه‌ای ناروشن است. آنان چنین می‌پسندند که بر هرگونه فعالیت ما علیه منافع طبقاتی آنها برچسب تروریسم بزنند. آنان

فعالیت‌هایی نظیر اعتراض، سازماندهی صف اعتصابیون، تحریم کارفرمایی که به گونه برده‌داران عمل می‌کند را تروریسم می‌دانند. اکنون پرسش این است که آیا سیاستمداران حق دارند که سیل رنجش اخلاقی خود را درباره تروریسم نصیب ما کنند در حالیکه کل دستگاه دولتی آنان با همه قوانین، پلیس و ارتش آنها چیزی نیست مگر پیشبرد شیوه ترور! (تروتسکی، ۱۳۸۱: ۱۸-۱۷). مطابق این گفتار، بدیهی است ارائه هرگونه تعریف از عملیات استشهادی و نسبت سنجی این مفهوم با جنگ‌های نامتقارن در وهله نخست مستلزم فهم ارتباط مقوله هویت با خشونت سیاسی در نزد افکار عمومی است. به عبارت بهتر از آنجایی که مطابق نظریات تکوین‌گرا، هویت‌ها منافع را می‌سازند و دفاع از منافع ضروری است در نتیجه می‌توان مصادیق عملیات استشهادی و جنگ‌های نامتقارن را اقدامی ضروری و اجتناب‌ناپذیر برای حفظ منافع اولیه یک گروه، طبقه یا ملت دانست. گال لاف^۱ مدیر اجرایی موسسه تحلیل امنیت جهانی^۲ و افسر ارشد ارتش اسرائیل در تحلیل عملیات‌های استشهادی اینگونه بیان می‌دارد: «دستیابی به این گونه **توازن استراتژیک** از هر فشار دیگری برای بازدارندگی توان تهاجمی اسرائیل قوی‌تر عمل کرده و بنابراین بعید است که طراحان این راهبرد از کاربرد آن منصرف شوند، حتی اگر کاربرد مستمر این سلاح، خاورمیانه را به آستانه جنگی ویرانگرانه در منطقه سوق دهد (لاف، ۲۰۰۲: ۲)». لذا در حال حاضر، فلسطینیان حملات استشهادی فدائیان و مجاهدان خود را همچون سلاحی استراتژیک تلقی می‌کنند، به گونه‌ای که گویی این سلاح مرگبار همچون بمبی هوشمند که در اختیار فردی محروم و فقیر باشد قادر است تا به شکلی معجزه‌آسا بین توان نظامی فوق‌العاده پیشرفته اسرائیل و نیروی اندک فلسطینی‌ها توازنی برقرار سازد. با توجه به ماهیت، ویژگی‌ها و مصادیق عملیات‌های استشهادی و جنگ‌های نامتقارن، می‌توان بین این دو پدیده، مشابهت‌های زیر را برشمرد:

تکرارپذیری و در دست داشتن ابتکار عمل نسبت به دشمن (گشایش جبهه‌های جدید به طوری که برای دشمن غیر منتظره باشد)، **سوق دادن دشمن برای بروز واکنش‌های اقتضائی و لحظه‌ای** (این مسأله امکان خطا و در نتیجه ضریب آسیب‌پذیری او را به شدت افزایش خواهد داد)، **انعطاف‌پذیری** (واکنش سریع نسبت به اقدامات دشمن)، **اصل فریب و غافل‌گیری** (به معنای وارد ساختن ضربه به دشمن در زمان و مکان با شیوه و ابزاری که دشمن آمادگی پذیرش و واکنش مؤثر را نداشته باشد)، **غیرقابل پیش‌بینی بودن** (الگوی رفتاری نامشخص) و **تاکتیک‌پذیری بالا** (پرهیز از تکرار تاکتیک که باعث می‌شود دشمن تصویر درست و دقیقی از حملات آینده نداشته باشد)، **نامعینی جنگجویان**، **نامشخصی صحنه نبرد**، **کوتاه مدت بودن و حفظ دور تک** (اجرای عملیات‌های مستمر و پی در پی، به طوری که دشمن یک لحظه آرامش نداشته باشد)، **اصل پیش‌دستی** (ایجاد اختلال در آزادی عمل دشمن و کند کردن حرکت او)، **فضای مانور زیاد داشتن** (عمق آفندی بالا)، **ضربه زدن دقیق عملیاتی**، **اثرگذاری شدید**

1 Gal Luft

2 Institute for the Analysis of Global Security (IAGS)

روانی در سطح تاکتیکی دشمن (هرچند در صورت استمرار عملیات‌ها در بلند مدت بر سطح استراتژیک دشمن نیز اثرگذار خواهد بود)، تقویت روحیه شهادت‌طلبی و غیرت دینی و ملی (جلب نظر مساعد مردم و حمایت همه‌جانبه آنها)، قابلیت بالا در پراکنده عمل نمودن (سبب تمرکززدایی امنیتی از دشمن می‌شود)، داشتن واحدهای اجرایی و رزمی کوچک و نیازمحدود به عوامل پشتیبانی و تدارکاتی (منجر به سیال بودن اقدامات می‌شود) و سرانجام خطرپذیری معقول و حساب‌شده (در صورت لو رفتن عملیات‌ها، نسبت به نبرد متقارن، خسارت و تلفات کمتری دارد).

۳. دلایل و عوامل زمینه‌ساز عملیات استشهادی

بعد از شناخت چیستی و ماهیت عملیات استشهادی، و تفاوت آن با عملیات‌های انتحاری، لازم است ابتدا دلایل و عوامل زمینه‌ساز عملیات استشهادی را بررسی کنیم تا ببینیم چه رفتارها و اقداماتی باعث شده ملت محور مقاومت، بخصوص فلسطینی‌ها دست به عملیات استشهادی به عنوان آخرین راه‌حل دست بزنند.

۳.۱. نژاد پرستی، نفرت و دشمنی

هر روزی که می‌گذرد رژیم صهیونیستی ساختار نژادپرستانه خود را به جهان بیشتر نمایان می‌کند. به اعتقاد کارشناسان، نژادپرستی یکی از پایه‌های اصلی صهیونیسم محسوب می‌شود و حس نژادپرستی اصولاً با شکل‌گیری رژیم صهیونیستی در آن متولد شد و در تار و پود اندیشه‌ها و اصول تفکر صهیونیستی رشد و نمو یافته است. و همین نژادپرستی در داخل ساختار جامعه صهیونیستی در حال تبدیل شدن به پاشنه آشیل و عامل متلاشی شدن تدریجی این جامعه و انفجار اجتماعی است. اوج نژاد پرستی و تبعیض و نابرابری در جامعه صهیونیستی وقتی شفاف و روشن می‌گردد که بدانیم در میان خود صهیونیست‌ها نیز این نژاد پرستی و نابرابری‌ها و تبعیضات رواج دارد و پایدار است. اوج تبعیض و نابرابری و نژاد پرستی را حتی می‌توان در خصوص دفن مردگان و حتی سربازانی که برای جامعه صهیونیستی کشته شده‌اند، مشاهده کرد. اگر سربازی که برای جامعه و رژیم صهیونیستی کشته شده است دارای ریشه‌های یهودی مشخص و آشکار نباشد در اطراف گورستان صهیونیست‌ها دفن می‌گردد و نه در خود گورستان؛ این سرباز در میدان جنگ دوشادوش بقیه سربازان جنگیده و نهایتاً کشته شده است اما در هنگام دفن به علت ابهام در یهودی بودن در اطراف گورستان دفن خواهد شد و مشمول قدردانی برابر با همتای یهودی‌اش از طرف

مجامع رسمی رژیم صهیونیستی نخواهد شد (طه، ۱۳۹۸: ۴۵). این نژادپرستی در قالب شکاف‌ها و نابرابری‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و مذهبی نمود می‌یابد. مهمترین شکاف‌هایی که در حال حاضر جز تهدیدات اصلی امنیتی برای اسرائیل به حساب می‌آید عبارتند از: ۱) شکاف سفاردی، میزراحی و اشکنازی ۲) شکاف دیندار و سکولار، ۳) شکاف‌های اقتصادی و فرهنگی، ۴) شکاف راستگرا-چپگرا. من باب مثال در ارتباط با شکاف سفاردی، میزراحی و اشکنازی، دکتر لایوی استاد دانشگاه و پژوهشگر آمریکایی در کتاب خود، «پیچیده در پرچم اسرائیل» آورده است که گروه یهودیان میزراحی از یهودیان شمال آفریقا و خاورمیانه هستند و اکثریت یهودیان اسرائیل را تشکیل می‌دهند، اما متأسفانه این جمعیت اکثریت از تبعیض نژادی سیستماتیک از طرف اقلیت یهودیان اشکنازی که از یهودیان اروپای شرقی و مرکزی هستند و تمام نقشه راهبردی اسرائیل در دست آنها است، رنج می‌برند. یهودیان اشکنازی از اقوام یهودی خاورمیانه و آفریقایی بعنوان ابزار سبس و کارگر استفاده می‌کنند. سیستم صهیونیستی اشکنازی برای مخالفان خود اقدام به تشکیل پرونده کرده تا در زمانی که هر کدام از آنها کوچکترین اعتراضی انجام دهند بر اساس این پرونده‌ها نسبت به مجازات آنها تصمیم‌گیری کنند.^۱ در یکی از مصادیق نژادپرستی در رژیم صهیونیستی که واکنش‌های زیادی را برانگیخت، افشای سندی داخلی متعلق به وزارت بهداشت رژیم صهیونیستی بود که شبکه ۱۳ تلویزیون رژیم صهیونیستی در ماه مه ۲۰۲۰ آن را منتشر کرد. در این سند توصیه شده است اقشار ضعیف و معلول جامعه رژیم صهیونیستی در صورت ابتلا به ویروس کرونا در اولویت اختصاص دستگاه‌های تنفس مصنوعی قرار نگیرند.^۲ شکاف‌های فوق و دیگر گسل‌های اجتماعی؛ بسترهایی پایدار و مساعد در جامعه صهیونیستی برای تعمیق و گسترش حس نفرت و نابرابری در جامعه صهیونیستی هستند که منجر به بروز خشونت می‌شود.

۳،۱،۱. اقلیت عرب فلسطینی در اسرائیل

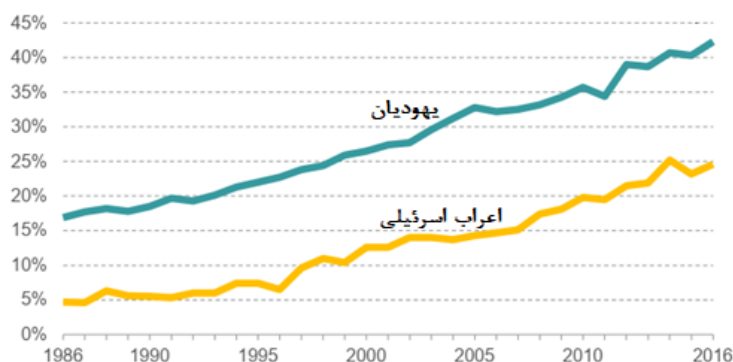
علاوه بر گسل‌های اجتماعی و اقتصادی بین یهودیان ساکن سرزمین‌های اشغالی، شهروندان عرب به مراتب بیشتر تحت تاثیر این نژادپرستی‌ها و شکاف‌ها قرار دارند. این گروه جمعیتی بیش از ۲۰ درصد از جمعیت اسرائیل را تشکیل می‌دهند و معمولاً از آن‌ها به عنوان شهروندان عرب

1 Rosenberg, Oz (2012). Thousands in Jerusalem protest racism against Ethiopian Israelis. Haaretz.com

2) (aa.com.tr/ar/1810435 سایت خبرگزاری آنا تولی)

اسرائیل، عرب اسرائیلی، فلسطینی شهروند اسرائیل، عرب‌های ۴۸ یا فلسطینی‌های ۴۸ یاد می‌شود. این عده، عرب‌هایی هستند که قبل از تشکیل دولت اسرائیل آنجا ساکن بوده‌اند و از گروه‌های مذهبی مختلفی تشکیل شده‌اند که وجه مشترک آن‌ها زبان عربی است. عرب‌های مسلمان بزرگترین گروه اعراب اسرائیلی هستند و پس از آن مسیحیان عرب‌زبان قرار می‌گیرند. اعراب از همان حقوق اسرائیلی‌های یهودی برخوردارند، اما با تبعیضی گسترده روبرو هستند و با چالش‌های متعددی درگیرند که مهمترین این چالش‌ها عبارتند از^۱:

- (۱) میزان زاد و ولد بالای بین اعراب اسرائیلی و مشکلات اقتصادی و مالی ناشی از آن.
- (۲) سطح پائین آموزش در جامعه عربی نسبت به جامعه یهودیان (شکل ۱).
- (۳) مشارکت کمتر نیروی کار زنان در بین اعراب اسرائیلی.
- (۴) اشتغال اعراب در بخش‌های غیر مهارتی.
- (۵) منع قانونی خدمت در ارتش.

شکل ۱. نابرابری آموزشی میان یهودیان و اعراب اسرائیلی. منبع: (Taub Center, 2019^۲)

چالش‌هایی از این دست باعث شده بسیاری از اعراب خودشان را شهروندان درجه دو بدانند. در همین راستا موسسه دموکراسی اسرائیل^۳ در آخرین گزارش سالیانه خود که در مارس ۲۰۲۲

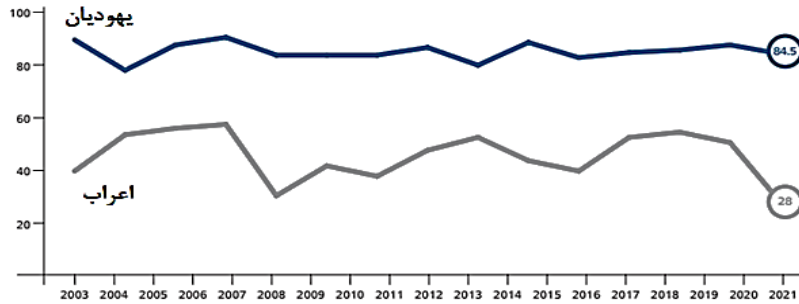
1 Hackl, Andreas (2012). ISRAEL-OPT: Upping sticks and heading for Ramallah. thenewhumanitarian.org.

2 taubcenter.org.il/en/research/educational-inequality-in-israel-from-research-to-policy

3 Israel Democracy Institute (IDI)

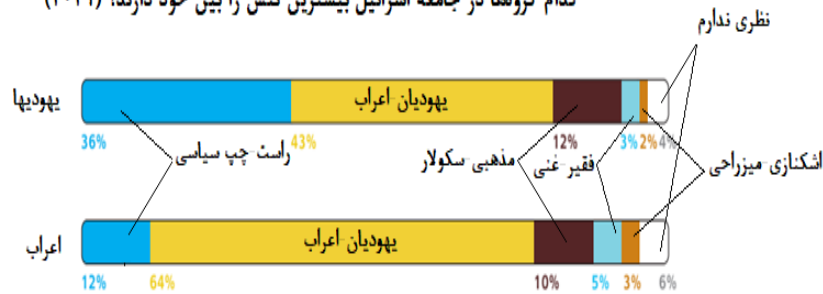
منتشر کرد همین نگاه اعراب اسرائیلی را تایید کرد.^۱ در یکی از نظرسنجی های این موسسه از بین اعراب و جامعه یهودی رژیم صهیونیستی سوال پرسیده شده که «چقدر به اسرائیلی بودن خود افتخار می کنید؟» که جامعه عربی میزان این افتخار را ۲۸ درصد اعلام می کند که از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۱ کمترین مقدار خود بوده است (شکل ۲). همچنین موسسه نامبرده در گزارش خود پرسیده «کدام گروه ها در جامعه اسرائیل بیشترین تنش را بین خود دارند؟» هر دو جامعه عربی و یهودی به ترتیب با ۶۴ و ۴۳ درصد معتقدند بیشترین تنش بین گروه های عربی- یهودی است (شکل ۳).

شکل ۲: میزان درصد افتخار به اسرائیلی بودن بین جوامع عربی و یهودی رژیم صهیونیستی ۲۰۰۳-۲۰۲۱

شکل ۳: مهمترین تنش های بین گروهی در جامعه اسرائیل براساس دیدگاه جامعه عربی و جامعه یهودی. که هر دو جامعه با اختلاف در صدی این تنش ها را به ترتیب تنش عربی-یهودی، تنش راست-چپ، تنش مذهبی-سکولار، تنش فقر-ثروت و تنش اشکنازی-میزراحی می دانند. منبع: (موسسه دموکراسی اسرائیل، ۲۰۲۲)

شکل ۳: مهمترین تنش های بین گروهی در جامعه اسرائیل براساس دیدگاه جامعه عربی و جامعه یهودی. که هر دو جامعه با اختلاف در صدی این تنش ها را به ترتیب تنش عربی-یهودی، تنش راست-چپ، تنش مذهبی-سکولار، تنش فقر-ثروت و تنش اشکنازی-میزراحی می دانند. منبع: (موسسه دموکراسی اسرائیل، ۲۰۲۲)

شکل ۳: مهمترین تنش های بین گروهی در جامعه اسرائیل براساس دیدگاه جامعه عربی و جامعه یهودی. که هر دو جامعه با اختلاف در صدی این تنش ها را به ترتیب تنش عربی-یهودی، تنش راست-چپ، تنش مذهبی-سکولار، تنش فقر-ثروت و تنش اشکنازی-میزراحی می دانند. منبع: (موسسه دموکراسی اسرائیل، ۲۰۲۲)

1 The Israeli Democracy Index 2021. (2022), en.idi.org.il/publications/37984

لازم به ذکر است که مطابق جدول شماره ۳، مجریان عملیات‌های اول (محمد غالب) و دوم (ایمن و خالد اغباریه) سال ۲۰۲۲ مقیم سرزمین‌های ۱۹۴۸ بودند. به عبارت دیگر مجریان این عملیات‌ها، فلسطینی شهروند اسرائیل محسوب می‌شوند.

۳،۲. نقض گسترده و پایدار حقوق بشر از سوی رژیم صهیونیستی

هر یهودی از هر نقطه دنیا می‌تواند به راحتی وارد اسرائیل یا کرانه باختری شده و شهروند اسرائیل شود؛ در حالی که مهاجران فلسطینی بعد از ۷۵ سال آوارگی در کمپ‌های پناهندگی کشورهای همسایه، نمی‌توانند به سرزمینشان برگردند. تاریخ نکبت‌بار رژیم صهیونیستی مصادیق بی‌شماری از جنایات علیه بشریت دارد که برای پرهیز از اطاله سخن تنها به تعدادی از این جنایات اشاره می‌کنیم؛ اعدام‌های میدانی فلسطینی‌ها، کشتار و ترور هدفمند، گسترش شهرک‌سازی‌ها، قانون حبس کودکان فلسطینی سنگ‌انداز، تخریب قبرستان‌های اسلامی، احداث دیوارهای حائل جدید و محصور کردن میلیون‌ها نفر در مناطقی بسته، اخراج فلسطینی‌ها و لغو کارت اقامت آنها در بیت المقدس، غضب و مصادره تدریجی مسجد ابراهیمی و مسجد الاقصی به نفع یهودیان و ممانعت از ورود مسلمانان به داخل آن، مصادره بخش‌های عمده‌ای از متعلقات کلیسای قیامت و ممنوعیت دسترسی مسیحیان به آن، تبعید خانواده‌های مجریان عملیات شهادت‌طلبانه به نوار غزه و اردن، حمله به روستاها و پاکسازی آنها، اعدام‌های بدون محاکمه، شکنجه و وضعیت بشدت نامناسب در زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها، خشونت جنسی علیه زندانیان، ایجاد ایست و بازرسی برای محدود کردن تردد فلسطینی‌ها و نمونه‌های بیشماری دیگر که جز زندگی روزمره مردم مظلوم فلسطین به حساب می‌آید. اساساً از نظر رای‌دهندگان صهیونیستی، هر دولت و کابینه‌ای که متجاوزتر و خشن‌تر با فلسطینی‌ها برخورد کند، مقتدرتر و مطلوب‌تر محسوب می‌شود. در ۲۷ آوریل ۲۰۲۱ از سوی دیده‌بان حقوق بشر گزارشی منتشر شد که طی آن صراحتاً اعلام گردید که مقامات رژیم صهیونیستی در حال ارتکاب آپارتاید و اذیت و آزار به عنوان مصادیقی از جنایت علیه بشریت هستند. از جمله مهم‌ترین یافته‌های دیده‌بان درباره نقض گسترده و سیستماتیک حقوق بشر فلسطینیان، به تلاش سازمان یافته اسرائیل برای تغییر ترکیب جمعیتی به ویژه در شهر بیت المقدس مربوط است. جابجایی اجباری مردم فلسطین، اسکان آنها در مناطق محدود و متراکم، بازداشت‌های خودسرانه و غیرقانونی، ضبط زمین‌ها و ساختمان‌ها، قتل‌های غیرقانونی، انتقال‌های

اجباری، محدودیت در رفت و آمدها، تخریب خانه‌ها و عدم دسترسی به آب، برق و سایر منابع، محرومیت از حقوق مدنی اساسی مانند حق بر آزادی بیان و تجمعات و جلوگیری از آموزش تنها بخشی از مستندات دیده‌بان برای احراز عناصر لازم در خصوص ارتکاب جنایت علیه بشریت توسط اسرائیل است.^۱ همچنین سازمان عفو بین‌الملل در تاریخ ۱ فوریه ۲۰۲۲ به بررسی ابعاد جنایات علیه بشریت ارتكابی توسط رژیم اسرائیل علیه ملت فلسطین پرداخت. این سازمان در پایان این گزارش مفصل ۲۸۰ صفحه‌ای، بر لزوم پیگیری و تعقیب جنایات رژیم اسرائیل توسط دیوان کیفری بین‌المللی، سازمان‌های بین‌المللی، منطقه‌ای و محاکم ملی کشورها تاکید ورزید. این سازمان در گزارش خود اشاره می‌کند: «آپارتاید اسرائیل علیه جماعت فلسطینی، نظام سلطه‌جویی ستمگرانه بوده و جنایتی علیه بشریت است.» براساس این گزارش، موارد نقض فاحش حقوق بشر که توسط رژیم صهیونیستی علیه فلسطینیان انجام شده عبارت است از:^۲

الف. تجاوز و سلطه بر سرزمین فلسطینیان

ب. چند پارگی سرزمینی و تفکیک یا جداسازی

ج. انکار تابعیت، اقامت و زندگی خانوادگی

د. محدودیت در حق مشارکت سیاسی

ه. سلب مالکیت زمین و اموال

و. منطقه بندی و سیاست‌ها و برنامه ریزی‌های تبعیض آمیز

ز. سرکوب توسعه انسانی فلسطینیان.

آخرین اطلاعات مرکز آمار فلسطین

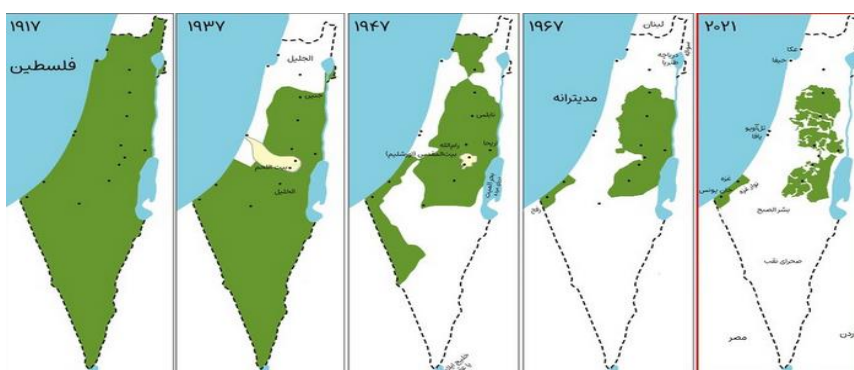
به نقل از القدس العربی^۳، مرکز آمار فلسطین (وابسته به تشکیلات خودگردان) در جدیدترین گزارش تا پایان ۲۰۲۱، رژیم صهیونیستی ۸۵ درصد خاک فلسطین را به اشغال خود درآورده است (شکل ۴). در گزارش این سازمان آمده است که از سال ۱۹۴۸ (تأسیس رژیم صهیونیستی) در داخل و خارج فلسطین حدود ۱۰۰ هزار نفر شهید شده‌اند و از زمان انتفاضه الاقصی (انتفاضه دوم که در سال ۲۰۰۰ آغاز شد) نیز ۱۱۳۱۰ فلسطینی به شهادت رسیده‌اند. طبق این گزارش، سال

1 Israel and Palestine. (2021), hrw.org/world-report/2022/country-chapters/israel/palestine

2 Israel's apartheid against Palestinians: a cruel system of domination and a crime against humanity. (2022), amnesty.org/

۳ سایت القدس العربی (alquds.co.uk/100)

۲۰۱۴ (مصادف با جنگ ۵۱ روزه غزه) خونین‌ترین سال فلسطین بود، به طوریکه ۲۲۴۰ نفر به شهادت رسیدند که از این تعداد ۲۱۸۱ نفر از اهالی غزه بودند. مرکز آمار فلسطین تعداد اسرا در زندان‌های رژیم صهیونیستی را نیز بالغ بر ۴۴۰۰ نفر از جمله ۱۶۰ کودک و ۳۳ زن اعلام کرد و بیان داشته که در سال ۲۰۲۱ نیز حدود ۸۰۰۰ فلسطینی بازداشت شدند که از این تعداد ۱۳۰۰ نفر کودک و ۱۸۴ نفر دیگر زن بودند. همچنین ۱۵۹۵ فلسطینی نیز هنوز در بازداشت به سر می‌برند، بدون اینکه روند دادرسی آن‌ها طی شود. (به این بازداشتی‌ها در فلسطین در اصطلاح بازداشت اداری گفته می‌شود.) همچنین جمعیت فلسطینی‌های ساکن این کشور تا پایان سال ۲۰۲۱، حدود ۱۳/۸ میلیون نفر برآورد شده است که از این تعداد ۵/۳ میلیون نفر در کرانه باختری و غزه به سر برده و ۱/۶ میلیون نفر نیز در اراضی اشغالی ۱۹۴۸ و تحت حاکمیت رژیم صهیونیستی هستند. همچنین حدود ۶/۲ میلیون فلسطینی نیز در کشورهای عربی و ۷۳۸ هزار فلسطینی دیگر در کشورهای غیر عربی ساکن هستند.

شکل ۴: از کشور فلسطین به عنوان سرزمینی اشغال‌شده فقط ۱۵ درصد باقی مانده که آن هم با شهرک‌سازی‌های بی‌رویه روزبه‌روز کمتر می‌شود.

خیانت سران کشورهای عربی به آرمان‌های فلسطین

سران کشورهای عربی - اسلامی همواره خود را حامی اصلی فلسطینیان و مساله فلسطین می‌دانند. آنها حتی مدعی هستند مساله فلسطین صرفاً مساله‌ای مربوط به جهان عرب بوده و دیگر کشورها به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران حق مداخله در آن را ندارند. با وجود این آن‌ها نه تنها در گذشته در برابر اقدامات جنایتکارانه صهیونیست‌ها علیه مقدسات فلسطینیان و به‌ویژه مسجدالاقصی

واکنشی از خود نشان نمی‌داند و هیچ صدایی از سوی شیخ‌نشینان مدعی شنیده نمی‌شد، عملاً بعد از عادی‌سازی روابط امارات و بحرین با رژیم صهیونیستی نشان دادند ادعای آن‌ها نسبت به حمایت از فلسطین پوچ بوده است و اقدامات این کشورها یک نوع مشروعیت بخشی به رژیم غاصب صهیونیستی و از پشت خنجر زدن به جهان اسلام است و مردم فلسطین به این نتیجه و باور رسیدند که اقداماتی که در گذشته توسط این دولت‌ها در راستای اعتلای آرمان فلسطین انجام شده اقداماتی ریاکارانه بوده است. این رویکرد خیانتکارانه کشورهای عربی همانند مصر، سودان، مغرب، اردن، امارات و بحرین و ازسوی دیگر رفتار متزورانه ترکیه باعث شد ملت مقاوم فلسطین که روزی به کمک این کشورها و ارتش‌های عربی امید بسته بودند از آن‌ها ناامید گردند و متوجه ناکارآمدی سایر روش‌های مختلف برای مقابله با اشغالگران صهیونیسم از قبیل مذاکره، سازمان‌های بین‌المللی و اعتراض‌های غیرمسلحانه شوند. لذا سعی کردند برای مقابله با رژیم صهیونیستی ابتکار عمل را خود در دست بگیرند و به سمت سلاح جدیدی به نام عملیات‌های استشهادی روی بیاورند. قبل از این که مردم فلسطین از این سلاح استفاده کنند، کارایی و موفقیت آن را در عقب‌نشاندن رژیم صهیونیستی از اراضی اشغالی لبنان دیده بودند^۱.

۴. عملیات‌های استشهادی مارس و آوریل ۲۰۲۲ و تغییر استراتژی مقاومت فلسطین در قبال آن

قبل از اینکه به دستاوردهای ناشی از عملیات‌های استشهادی بپردازیم، لازم است به عملیات‌هایی که در ماه‌های مارس و آوریل ۲۰۲۲ در سرزمین‌های اشغالی اتفاق افتاده نیز اشاره داشته باشیم تا براساس همین حملات اخیر، دستاوردهای ناشی از عملیات‌های استشهادی را بررسی کنیم. در حفاصل بین ماه‌های مارس و آوریل ۲۰۲۲، در مدت ۱۸ روز ۴ عملیات انجام، که منجر به هلاکت ۱۴ صهیونیست شد که در یک دهه اخیر تقریباً این حجم عملیات با این مقدار تلفات (هم از نظر کمی و هم کیفی) در یک بازه زمانی کوتاه بی‌سابقه است. ضمن آنکه این عملیات‌ها از کرانه باختری به دل سرزمین‌های اشغالی و شهرهای مهمی چون تل‌آویو و حیفا کشانده شده است. در جدول ۳ آمار عملیات‌های شهادت‌طلبانه این مدت در فلسطین اشغالی آمده است:

۱ سایت دیپلماسی ایرانی (b2n.ir/z18557)

جدول ۳. آمار عملیات‌های شهادت‌طلبانه مارس و آوریل ۲۰۲۲ در سرزمین‌های اشغالی.

منبع: (JEWISH VIRTUAL LIBRARY)^۱

ردیف	تاریخ عملیات	محل عملیات	منطقه عملیات	تعداد مجریان	منطقه سکونت مجریان	تعداد کشته‌ها	تعداد زخمی‌ها	نحوه عملیات
۱	۲۲ مارس ۲۰۲۲	شهر (بئر السبع) مرکز استان نقب در جنوب فلسطین اشغالی	سرزمین‌های ۱۹۴۸	۱ (محمد غالب ابوالقیعان، ۳۴ ساله)	در سرزمین‌های ۱۹۴۸ (استان نقب در جنوب فلسطین اشغالی)	۴	-	کشتن ۲ صهیونیست بر اثر زیر گرفتن با خودرو در یک پمپ بنزین و کشتن ۲ تن دیگر با چاقو
۲	۲۷ مارس ۲۰۲۲	شهر ((الخصیره)) ۵۰ کیلومتری شمال تل‌آویو و ۴۵ کیلومتری جنوب حیفا	سرزمین‌های ۱۹۴۸	۲ (ایمن و خالد اغباریه)	در سرزمین‌های ۱۹۴۸ (شهرام الفحم در شمال فلسطین اشغالی)	۲	۴	حمله با کلت به ۲ نظامی و خلع سلاح آن‌ها، کشتن دو نظامی و به گلوله بستن دیگر نظامیان حاضر در منطقه
۳	۳۰ مارس ۲۰۲۲	شرق تل‌آویو	سرزمین‌های ۱۹۴۸	۱ (ضیاء حمارشه، ۲۶ ساله)	سرزمین‌های ۱۹۶۸ (شهر جنین در کرانه باختری)	۵	۶	پیاده شدن از خودرو و کشتن ۵ صهیونیست با شلیک ۱۲ گلوله از یک تفنگ M-16
۴	۷ آوریل ۲۰۲۲	مرکز تل‌آویو	سرزمین‌های ۱۹۴۸	۱ (رعد فتح حازم، ۲۸ ساله)	سرزمین‌های ۱۹۶۸ (شهر جنین در کرانه باختری)	۳	۱۵	به گلوله بستن حاضران در یک کلوب شبانه

عملیات‌های اخیر حاوی ویژگی‌ها و خصوصیات ویژه‌ای نسبت به عملیات‌های استشهادی سالیان گذشته است و به اعتقاد برخی از کارشناسان و تحلیلگران، استراتژی مقاومت مردمی فلسطین در این حوزه تفاوت‌های چشمگیری داشته است؛ لذا برای درک بهتر این تغییر رویکرد در ادامه ویژگی‌های این عملیات‌ها را مرور می‌کنیم.

۴.۱. تنوع مرجعیت عملیات‌ها

یکی از ویژگی‌های عملیات‌های اخیر، تنوع مرجعیت عملیات‌ها بود. عملیات بئرالسبع، از سوی فردی اجرایی شد که هیچ وابستگی جریانی یا تشکیلاتی میان او با جریان‌های فلسطینی پیدا

1 Comprehensive Listing of Terrorism Victims in Israel. (1995-2022), jewishvirtuallibrary.org

نشد. نه نهادهای اطلاعاتی اسرائیلی ادعایی را مطرح کردند و نه گروه‌های مقاومتی مسئولیت حمله را بر عهده گرفتند. پس از عملیات دوم که در الخضره انجام شد تصاویری از ۲ نفر از سوی اعماق، رسانه داعش منتشر شد که در حال شعار دادن و پرچم داعش در پشت سرشان نشان داده می‌شدند و داعش مسئولیت عملیات را بر عهده گرفت. هرچند روزنامه یدیعت آحارنوت چند روز بعد عملیات در گزارشی به نقل از منابع اطلاعاتی نوشت نتایج تحقیقات نشان می‌دهد عملیات در الخضره سازمانی نبوده و دو فرد علی رغم داشتن ارتباطاتی با داعش، خودسرانه عملیات را طراحی و اجرا کرده‌اند.^۱ در عملیات سوم که در محله بنی براك تل آویو از سوی جوانی اهل جنین رخ داد. ضیا حمارشه هم سابقه اسارت در زندان‌های اسرائیلی را داشته و هم عضویت گردان‌های کتائب الاقصی را هم در سابقه خود داشته است؛ گردان‌هایی که برآمده از طیفی درون جنبش فتح پس از انتفاضه دوم در سال ۲۰۰۰ است. کتائب الاقصی پس از عملیات، مسئولیت این اتفاق را رسماً بر عهده گرفت. و عملیات آخر که در محله توریستی و اقتصادی دیزنکوف تل آویو رخ داد، از سوی جوانی به نام رعده فتیحی حازم عضو گردان‌های نظامی جنین وابسته به جهاداسلامی فلسطین رخ داد.

حالا با مرور مرجعیت تشکیلاتی و فکری ۴ عملیات مختلف در ۱۸ روز نشان می‌دهد، شعله ور شدن آتش تنها نمی‌تواند متاثر از یک تصمیم جریان یا حتی چند تشکیلات نزدیک به هم مقاومت باشد. وجود عنصرهای متفاوت و حتی بعضاً با اختلاف فکری زیاد از کتائب الاقصی و داعش تا گردان‌های جنین و عملیات فردی خودجوش نشان می‌دهد سیطره و کنترل امنیتی برای نهادهای اطلاعاتی اسرائیل و تشکیلات خودگردان بسیار چالش برانگیز و سخت خواهد بود. تنوع مرجعیت عملیات‌ها نویدبخش تداوم عملیات‌ها متاثر از تشدید خشم جامعه فلسطینی از روند اشغالگری‌ها، دست اندازی‌ها به شهر قدس و مسجد الاقصی و عادی‌سازی کشورهای عربی است.^۲

۴,۲. تغییر عملیات‌ها از کرانه باختری به درون سرزمین اشغالی ۱۹۴۸

یکی از موضوعات مهمی که باید در خصوص این ۴ عملیات به آن توجه کرد، پراکندگی جغرافیایی آن از بئرالسبع (در صحرای نقب و جنوب فلسطین اشغالی) و الخضره در شمال تل

^۱ Dekel, Udi, (2022). Between ISIS and Arab Citizens of Israel. Inss.org.il

^۲ Michael, Kobi, (2022). A Multi-Front Terror Campaign: How Should Israel Respond?. inss.org.il

آویو تا قلب تل آویو در شمال سرزمین اشغالی است. در سال‌های گذشته همواره ماه رمضان سطح تنش‌ها و اتفاقات افزایش می‌یافت، اما اینگونه عملیات‌ها چه در این ماه و چه در ماه‌های دیگر، بیشتر منحصر به کرانه باختری و یا درگیری میان غزه و اسرائیل (مثل سال گذشته) بوده است. ۴ عملیات پیاپی و همگی درون سرزمین‌های اشغالی ۱۹۴۸ بسیار حائز اهمیت و راهبردی است. چیزی که نشان می‌دهد نهادهای امنیتی اسرائیلی جدا از نگرانی‌هایشان برای کنترل کرانه باختری در کنار تضعیف قدرت کنترلی و امنیتی تشکیلات خودگردان، باید بیش از گذشته نگاهی به دورن خود و مناطق کاملاً اسرائیلی نشین هم داشته باشند.

۴.۳. مجریانی از خارج و داخل مرزهای ۱۹۶۷ با سلاح‌های گرم

رعد فتیحی حازم (مجری عملیات چهارم و در تل آویو) طبق اطلاعات نهادهای اسرائیلی از جنین با عبور از فوس‌های مرزی کرانه باختری به ام الفحم شهر عرب نشین ۱۹۴۸ آمده و از آنجا خودش را به عمق سرزمین‌های اشغالی برای عملیات رسانده است. در دیگر عملیات درون تل آویو (عملیات سوم) ضیا حمارشه مجری عملیات با خودروی پلاک اسرائیلی و یک ام ۱۶ غیر اسرائیلی عملیات انجام داده است. به گفته منابع اطلاعاتی اسرائیلی او برای انتقال از جنین به تل آویو و تحویل سلاح از افراد زیادی کمک گرفته است. سلاح غیر اسرائیلی و دست ساز نبودن آن گزاره غیر ممکن بودن قاچاق سلاح از اردن و مصر به درون کرانه باختری را نه تنها مثل سالهای قبل باطل و کمرنگ کرده، بلکه رسیدن آن‌ها به عمق سرزمین اشغالی را هم ممکن و زنگ خطر جدی‌ای را برای صهیونیست‌ها به صدا درآورده است. عملیات دوم (دو فرد اهل ام الفحم و پذیرش مسئولیت داعش) هم با پیدا شدن حجم بسیار عجیب سلاح و فشنگ در محل عملیات پایان یافت که اسرائیلی‌ها را بسیار شوکه کرد. اطلاعات بیشتری حول چگونگی سلاح‌ها منتشر نشد. اما کارشناسان با توجه به تصاویر منتشر شده معتقدند سلاح‌ها ساخت اسرائیل بوده‌اند. تنها در عملیات نخست از این سلسله عملیات‌ها یعنی عملیات بئراسیع نقب بود که مجری عملیات از خودرو و سپس چاقو برای عملیات بهره گرفته بود و به سلاح گرم مجهز نبوده است. سه عملیات از ۴ عملیات با سلاح گرم، نشان از تغییر وضعیت کرانه باختری و در دسترس و ممکن شدن یافتن

سلاح گرم برای جوانان مقاومت این منطقه است. تغییری که قطعاً صهیونیست‌ها را دچار سردرگمی‌های بیشتری در سال‌های پیش رو خواهد کرد. بعد از عملیات‌های بئر السبع و الخضره رسانه‌های اسرائیلی اعلام کردند که درخواست‌های صهیونیست‌ها برای دریافت مجوز حمله سلاح به طرز قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است. به گفته این رسانه‌ها، درخواست دریافت مجوز حمل سلاح در بین صهیونیست‌ها بیش از ۷۰۰ درصد افزایش یافته است. چیزی که نشان می‌دهد برداشت افکار عمومی جامعه صهیونیستی هم این گزاره را تایید می‌کند که عملیات‌ها از سلاح سرد در حال انتقال به سلاح گرم است.^۱

۵. دستاوردها و نتایج حاصل از عملیات‌های استشهادی

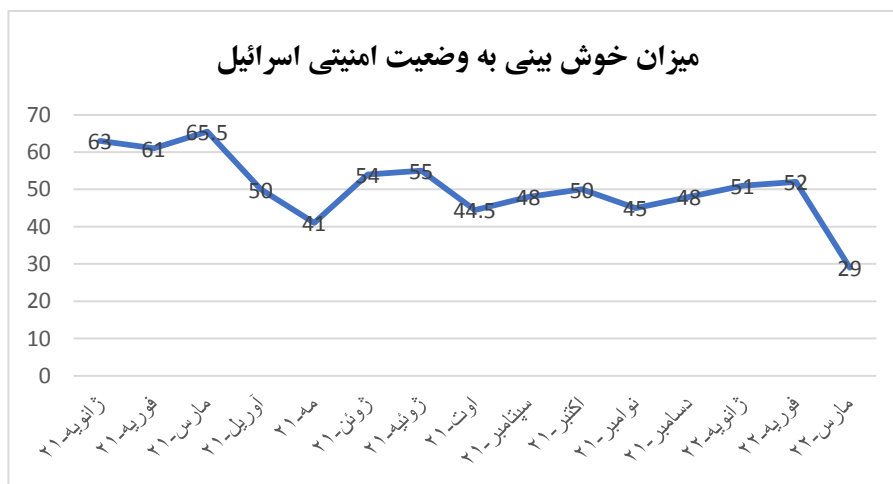
به اعتقاد بسیاری از کارشناسان، عملیات‌های استشهادی اثرات ضدامنیتی گسترده‌ای برای اسرائیل دارد. همچنین به اعتراف رهبران رژیم صهیونیستی، بزرگترین خطری که هم‌اکنون این رژیم را تهدید می‌کند نه از جانب موشک‌های بالستیک بلکه از سوی نیروهای ورزیده و سرسختی است که گروه‌های مختلف فلسطینی آن را در چارچوب اعزام جوانان شهادت طلب به عمق استحکامات این رژیم گسیل داشته و لرزه بر پیکره آن می‌اندازد. در این قسمت به بررسی مهمترین اثرات و دستاوردهای عملیات‌های استشهادی برای امت مقاومت خواهیم پرداخت.

۵.۱. کاهش سطح امنیت اسرائیل و تغییر موازنه وحشت به نفع مقاومت

حس امنیت و آرامش از ضروری‌ترین پیش‌نیازهای شکل‌گیری یک جامعه و تکامل آن است و اکنون شاهد فقدان این حس در جامعه صهیونیستی هستیم. عملیات شهادت‌طلبانه مبارزین فلسطینی، جوی آکنده از ترس و وحشت و حس فقدان امنیت را در تمامی سطوح جامعه صهیونیستی حتی در قلب تل‌آویو و حیفا حاکم ساخته است. صهیونیست‌ها در هر کجا از سرزمین اشغالی که باشند چه در مناطق اشغالی ۱۹۴۸، کرانه باختری، قدس شریف و یا حتی در حصار شهرک‌های صهیونیستی در هیچ مکانی و هیچ زمانی امنیت ندارند و هر لحظه شیخ مرگ را در بالای سر خود احساس می‌کنند. هر لحظه ممکن است یک فلسطینی مظلوم و جان برکف با عملیات استشهادی خود، آنان را به کام مرگ بکشاند. آویو کوخاوی رئیس ستاد مشترک ارتش رژیم صهیونیستی در واکنش به عملیات‌های مارس و آوریل ۲۰۲۲ گفت: « قبلاً از سوار شدن

^۱ Saban, Itsik, (2022). Gun permit applications continue to break records. Israelhayom.com

اتوبوس هراس داشتیم و امروز از راه رفتن در خیابان‌ها می‌ترسیم و ممکن است عاملان درب خانه-هایمان را بزنند.^۱ در مقاله‌ای که توسط پروفسور تامار هرمان محقق ارشد موسسه دموکراسی اسرائیل و مدیر دانشگاهی مرکز خانواده و تربیتی برای تحقیقات افکار عمومی و سیاست، در واکنش به عملیات‌های استشهادی مارس و آوریل ۲۰۲۲ منتشر شده است نکات قابل توجهی یافت می‌شود. این مقاله نشان می‌دهد که اکثریت اسرائیلی‌های یهودی و عرب نسبت به وضعیت امنیتی اسرائیل در آینده بسیار بدبین هستند و این میزان بدبینی به ۷۱ درصد افزایش یافته که این بالاترین سطح بدبینی در مورد امنیت ملی اسرائیل است که در دو سال گذشته بررسی کرده است و تنها حدود ۲۹ درصد نگاه خوش‌بینانه‌ای دارند (نمودار ۲). همچنین در این گزارش آمده ۸۳ درصد اعراب اسرائیلی و ۶۴ درصد یهودی‌ها بعد از اتفاقات اخیر، احساس امنیت شخصی پائینی دارند (هرمان^۲، ۲۰۲۲: ۵).

نمودار ۲: میزان خوش‌بینی جامعه صهیونیستی به وضعیت امنیت ملی اسرائیل طی ۲۰۲۱ تا سه ماهه اول ۲۰۲۲ (عملیات‌های استشهادی جدید). طی این ۱۵ ماه میزان خوش‌بینی به وضعیت امنیتی رژیم به کمترین میزان خود در این چند سال اخیر یعنی ۲۹ درصد رسیده است (یعنی ۷۱ درصد بدبینی). منبع: (موسسه دموکراسی اسرائیل)

^۱ سایت خبرگزاری تسنیم (tn.ai/2692692)

^۲ Hermann

در مقاله نامبرده از جامعه یهودی اسرائیل سوال پرسیده شده که قصد دارید بعد از اتفاقات اخیر، مراسم ضیافتی سدر پسخ^۱ را کجا جشن بگیرید؟ نتیجه این پاسخ در جدول ۳ آمده است که نشان می‌دهد ۹۰ درصد یهودی‌ها این ضیافت را در خانه خود یا خانه خویشاوندان جشن می‌گیرند که تاییدکننده کاهش شدید حس امنیت در بین جوامع صهیونیستی بعد از اتفاقات اخیر است.

جدول ۳: نظر سنجی از یهودیان در مورد محل برگزاری ضیافت سدر پسخ ۲۰۲۲. در واکنش نسبت به عملیات‌های استشهادی مارس و آوریل ۲۰۲۲. منبع: (موسسه دموکراسی اسرائیل)

درصد افراد یهودی	محل که ضیافت سدر پسخ ۲۰۲۲ را در آنجا برگزار می‌کنند.
۴۰/۹	در خانه خود
۴۹/۱	در خانه دوستان/خویشاوندان
۳/۷	بیرون
۲/۹	در یک سایت مخصوص تعطیلات در اسرائیل
۱/۲	این ضیافت را جشن نمی‌گیریم.
۱/۳	سایر

۵.۲. مهاجرت معکوس

مسئله‌ی جمعیت مهم‌ترین معضل رژیم صهیونیستی محسوب می‌شود. رهبران صهیونیسم در باب ضرورت مهاجرت یهودیان جهان به سرزمین فلسطین بر این عقیده‌اند که مهاجرت به فلسطین، به منزله خونی است که ادامه حیات اسرائیل را بیمه می‌کند و ضامن امنیت و آینده اسرائیل است. همچنین صهیونیست‌ها از زمانی که برای تشکیل وطن قومی یهود در فلسطین از یک قرن پیش برنامه‌ریزی می‌کردند می‌دانستند مهم‌ترین مشکل آن‌ها این خواهد بود که تعداد یهودیان از مسلمانان فلسطین کمتر است و صهیونیست‌ها از این واهمه دارند که جمعیت فلسطینی‌ها از جمعیت یهودیان بیشتر شود که با بیشتر شدن جمعیت آن‌ها خود به خود رژیم صهیونیستی به زوال خواهد

^۱ سدر پسخ ضیافتی مناسکی که نشانگر عید یهودی پسخ است. این جشن در سراسر جهان در شب روز چهاردهم نisan در گاه‌شماری عبری جشن گرفته می‌شود. این روز در اواخر مارس یا در آوریل گاه‌شماری میلادی می‌افتد.

رسید. لذا استراتژی همیشگی و ثابت دولت‌های این رژیم، امن جلوه دادن اراضی اشغالی و جذب مهاجران جدید و جلوگیری از مهاجرت معکوس بوده است (بن موشه^۱، ۲۰۰۷: ۳۲۴). پدیده مهاجرت معکوس یعنی کسانی که از فلسطین اشغالی خارج شده و بازنگشته‌اند. از دلایل عمده برای مهاجرت معکوس می‌توان به مشکلات اقتصادی و فساد گسترده سیستماتیک بین مسئولان رژیم صهیونیستی، افزایش همجنس‌گرایی و فسادهای اخلاقی، نژادپرستی‌های افراطی بین قومیت‌های مختلف یهودی و به تبع آن اصطکاک‌ها و درگیری‌ها بین آن‌ها، معضلات اجتماعی ناشی از اختلافات مذهبی و تبعیضات ناشی از تفکرات تندروهای مذهبی که بر دولت برای اخراج یهودیان مشکوک فشار می‌آورند، اشاره کرد. اما اصلی‌ترین دلیل افزایش این پدیده، مورد اول دستاوردهای ناشی از عملیات‌های استشهادی یعنی «کاهش سطح امنیت اسرائیل و تغییر موازنه وحشت به نفع مقاومت» است. امنیت برای هر جامعه و کشوری یک اصل حیاتی به حساب می‌آید ولی امنیت در رژیم صهیونیستی نقش برجسته و فزاینده‌تری دارد که ریشه در «ترس افراطی یهودی‌ها از مرگ و سرگذشت ناامن تاریخ یهود» دارد. همچنین صهیونیست‌ها از سراسر جهان برای زندگی بهتر به سرزمین‌های اشغالی یا همان سرزمین موعود مهاجرت کردند، اکنون فضای امنیتی اسرائیل به گونه‌ای رقم خورده که روند مهاجرت معکوس شده است و سرزمین‌های اشغالی دیگر برای صهیونیست‌ها جذابیت ندارد. همچنین مهاجران اسرائیلی به دلیل شکاف‌های عمیق و گسترده سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و مذهبی رژیم صهیونیستی و بحران هویت ملی به علت کنار هم نگاه داشتن قومیت‌ها و گروه‌های مختلف از ۱۰۰ کشور دنیا با ۵۲ زبان مختلف با برچسب زبان عبری و خوانش صهیونیستی، دچار نوعی سستی عقیده و عمل نسبت به فکر «اسرائیل بزرگ!» شده‌اند و در شرایط سخت و حساس فرار را بر قرار ترجیح دهند (هدیس^۲، ۱۹۸۶: ۹۵). برای اینکه بتوانیم نسبت به مهاجرت معکوس از سرزمین‌های اشغالی درک بهتری داشته باشیم، لازم است آمار مربوطه را در اختیار باشیم در ادامه بحث به این مسئله خواهیم پرداخت.

۵,۲,۱. آمارهای مهاجرتی مربوط به رژیم صهیونیستی

برخلاف انبوه اطلاعات آماری ارائه شده توسط نهادهای صهیونیستی و اسرائیلی در طول سال‌ها در مورد تقریباً همه جزئیات مهاجرت یهودیان به اسرائیل، منابع رسمی اسرائیل تقریباً هیچ

^۱ Ben-Moshe

^۲ Hodis

اطلاعات ثابت و سالانه‌ای در مورد میزان مهاجرت از این کشور یا مشخصات افرادی که از این کشور خارج می‌شوند ندارند. ولی می‌توان با جمع‌آوری داده‌های آماری مربوط به مهاجرت به داخل اسرائیل و نرخ خالص مهاجرتی آن تاحدودی با آمار مربوط به مهاجرت معکوس آشنایی پیدا کرد. قبل از بررسی آمارهای مهاجرتی مربوط به رژیم صهیونیستی، لازم است ابتدا با شاخص‌های مهاجرتی جمعیت^۱ و فرمول‌های مربوطه آشنایی داشته باشیم.

۱, ۲, ۵. شاخص‌های سنجش مهاجرت

مهاجرت از نظر لغوی به معنای جابه‌جایی مردم از مکانی به مکانی دیگر برای کار یا زندگی است. مهاجرت در مفهوم جمعیت‌شناختی کلمه، با کوچ مداوم انسان در جوامع ابتدایی و کوچ عشایری و همچنین حرکات جغرافیایی کوتاه‌مدت مانند مسافرت متمایز است و در مورد جمعیت‌هایی به کار می‌رود که نسبتاً استقرار یافته‌اند. مهاجرت به‌عنوان یک واقعه تأثیرگذار بر رشد و تغییر جمعیت مورد توجه قرار می‌گیرد. مهاجرت همچنین انعکاسی از تغییراتی است که در تار و پود جامعه رخ می‌دهد (تقوی، ۱۳۷۸: ۱۵). مهمترین شاخص‌های مهاجرتی عبارتند از:

الف) میزان خام مهاجرت: از طریق این شاخص، تعداد مهاجران واردشده (مهاجران به داخل) یا تعداد مهاجران خارج‌شده (مهاجران به خارج) با کل جمعیت مرتبط با آن مقایسه می‌شوند (کاظمی‌پور، ۱۳۸۳: ۹۶). نحوه محاسبه این دو شاخص بصورت زیر می‌باشد:

۱) **نرخ درون کوچی یا مهاجرپذیری یا IR:** نرخ مهاجرپذیری به روش مقابل محاسبه

$$IR = \frac{I}{P} \times 1000 \text{ می‌شود.}$$

I=تعداد مهاجر آمده‌ها در یک سال

P=جمعیت کشور در میانه سال

۲) **نرخ برون کوچی یا مهاجرفرستی یا ER:** نرخ مهاجرفرستی به روش مقابل محاسبه

$$ER = \frac{E}{P} \times 1000 \text{ می‌شود.}$$

E=تعداد مهاجررفته‌ها در یک سال

P=جمعیت کشور در میانه سال

۳) میزان خالص مهاجرت یا موازنه مهاجرتی^۱:

میزان خالص مهاجرت بر اساس تفاوت بین آن‌هایی که به یک جمعیت می‌پیوندند و آن‌هایی که آن‌ها را ترک می‌کنند محاسبه می‌شود. به عبارت دیگر نرخ خالص مهاجرت جمعیت یک جامعه را می‌توان از طریق خارج قسمت تفاضل نرخ‌های درون کوچی^۲ و برون کوچی^۳ بر جمعیت میانه سال در هر صد یا هزار نفر از جمعیت به دست آورد. نرخ مهاجرت ممکن است مثبت باشد (اگر درون کوچی جمعیت بیشتر از برون کوچی آن باشد یا $IR > ER$) و یا منفی (اگر درون کوچی کمتر از برون کوچی باشد یا $IR < ER$) و در صورتی که تعداد مهاجرآمده‌ها با مهاجررفته‌ها برابر باشد ($ER = IR$) نرخ مهاجرت مساوی صفر خواهد شد. شیوه محاسبه میزان خالص مهاجرت یا موازنه مهاجرتی به صورت زیر می‌باشد:

$$Mgn = \frac{I - E}{P} \times 1000 \text{ یا } IR - ER$$

Mgn = میزان خالص مهاجرت یا موازنه مهاجرتی

I = تعداد مهاجر آمده‌ها در یک سال

E = تعداد مهاجررفته‌ها در یک سال

P = جمعیت کشور در میانه سال

IR = نرخ درون کوچی یا مهاجرپذیری

ER = نرخ برون کوچی یا مهاجرفرستی

اداره مرکزی آمار اسرائیل^۴ جمعیت سالیانه و تعداد مهاجرین به سرزمین‌های اشغالی را در طی سال‌های مختلف ارائه می‌دهد که برای سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۲۱ این مقادیر به ترتیب در نمودار ۳ و نمودار ۴ ارائه شده است. همانطور که گفته شد، چون آمار دقیقی از مهاجرت معکوس از اسرائیل را در اختیار نداریم با داشتن جمعیت سالیانه (نمودار ۳)، تعداد مهاجرت کننده به داخل (نمودار ۴) و نرخ خالص مهاجرتی (نمودار ۵) میزان خالص مهاجرت، می‌توانیم میزان سالیانه مهاجرت معکوس یا تعداد مهاجرت کننده به خارج کشور را محاسبه کنیم. مقادیر مربوط به نرخ خالص

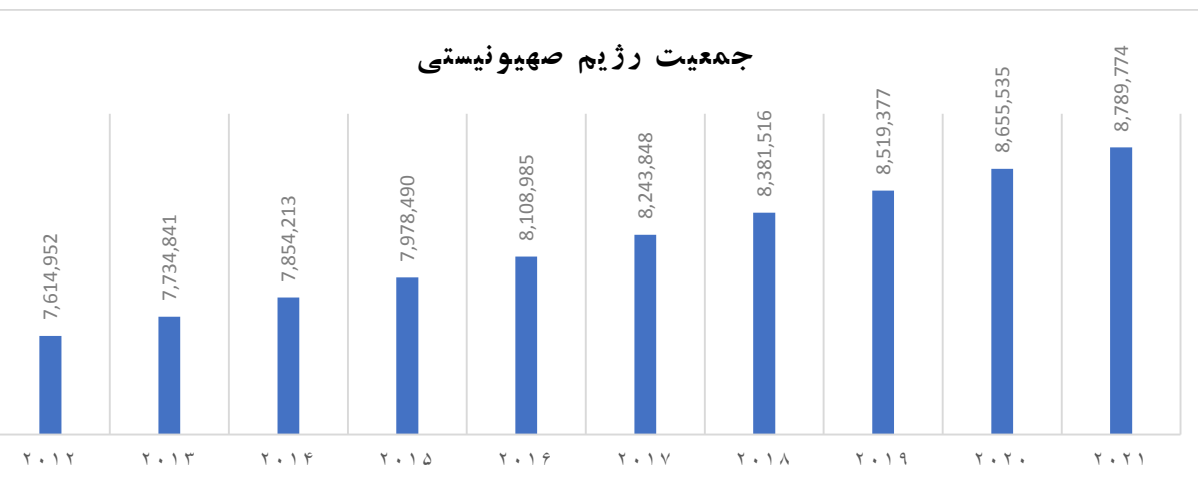
^۱ Net Migration/ Migration Balance

^۲ Immigration

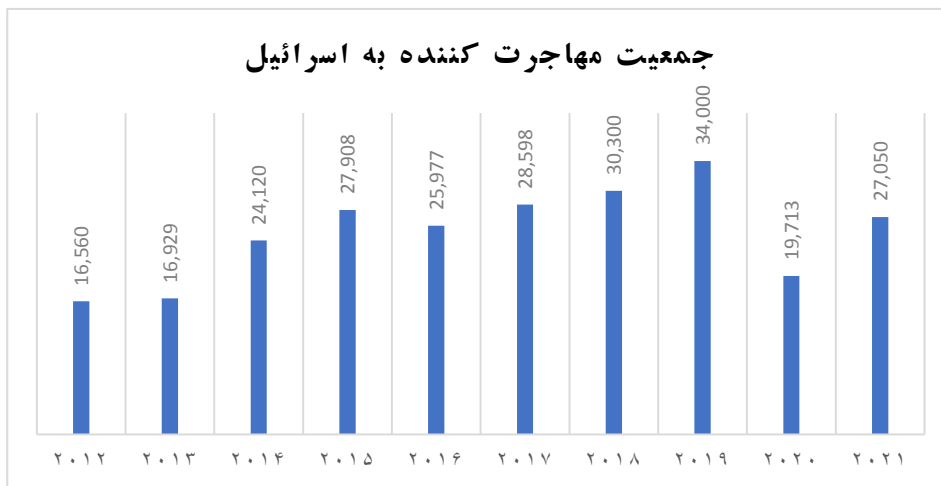
^۳ Emigration

^۴ Central Bureau of Statistics

مهاجرت برای رژیم صهیونیستی توسط سایت ماکروترند^۱ که سیتی معتبر در رابطه با داده‌های اقتصادی و اجتماعی مربوط به کشورهاست، ارائه شده است که این مقادیر در نمودار ۵ نمایش داده شده است.

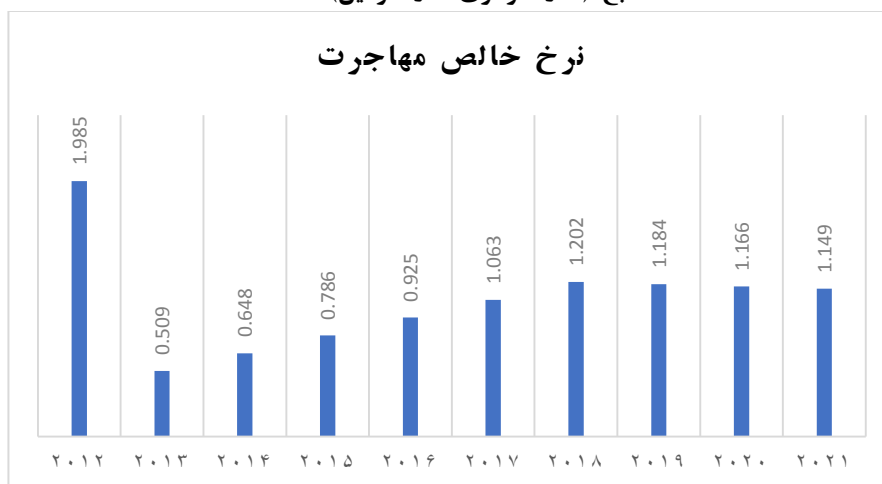

نمودار ۳: جمعیت سالیانه رژیم صهیونیستی، ۲۰۱۲-۲۰۲۱. منبع: (اداره مرکزی آمار اسرائیل)

^۱ Israel Net Migration Rate 1950-2022. (2022), macrotrends.net/countries/ISR/israel/net-migration

نمودار ۴: تعداد مهاجرت کنندگان به سرزمین‌های اشغالی طی سال‌های ۲۰۱۲ الی ۲۰۲۱. منبع: (اداره مرکزی آمار اسرائیل)

نمودار ۵: نرخ خاص مهاجرت. ۲۰۱۲-۲۰۲۱. منبع: (سایت ماکروترند)

برای بدست آوردن مقادیر مهاجرت معکوس از رابطه‌های ریاضی مربوط به شاخص‌های مهاجرتی استفاده می‌کنیم. برای مثال آمار جمعیتی و مهاجرتی در سال ۲۰۱۹ به قرار زیر است:

$$P = \text{جمعیت کشور در میانه سال: } ۸۵۱۹۳۷۷$$

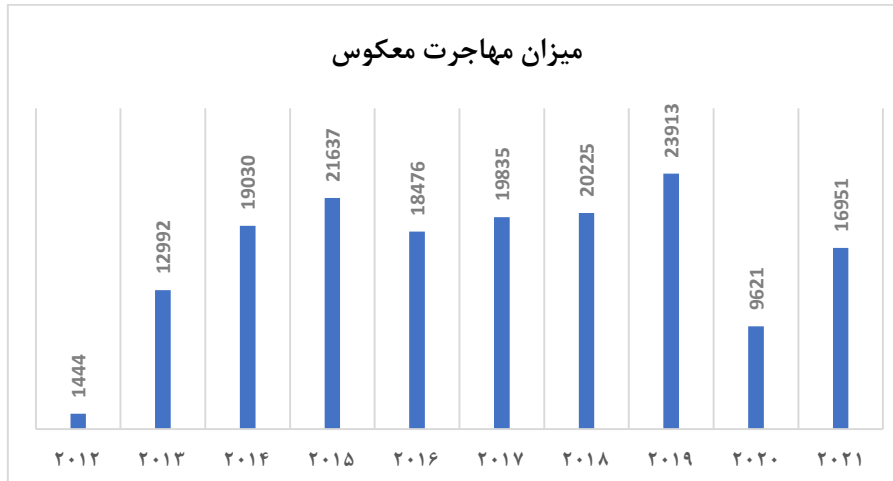
$$I = \text{تعداد مهاجر آمده‌ها در یک سال: } ۳۴۰۰۰$$

$$Mgn = \text{میزان خالص مهاجرت یا موازنه مهاجرتی: } ۱/۱۸۴$$

با توجه به رابطه $(Mgn = \frac{I-E}{P} \times 1000)$ می‌توانیم مقدار دقیق E را به دست بیاوریم که برابر

است با: ۲۳۹۱۳. مقادیر میزان مهاجرت معکوس برای سال‌های ۲۰۰۸ الی ۲۰۲۱ مطابق نمودار ۶

می‌باشد.

نمودار ۶: میزان مهاجرت معکوس یا مهاجر رفته‌ها در رژیم صهیونیستی ۲۰۲۱-۲۰۱۲

داده‌های آماری مربوط به شاخص‌های جمعیتی اسرائیل نشان‌دهنده متوسط نرخ رشد سالانه ۱/۶ درصدی برای کل جمعیت، ۸/۵ درصدی برای مهاجرین به داخل و ۱/۷ درصدی برای نرخ خالص مهاجرتی طی این ۱۰ سال است. ولی با وجود رشد کل جمعیت و مهاجرین به داخل، میزان رشد مهاجرت به بیرون (مهاجرت معکوس) رشد چشمگیر ۹۸/۸۵ درصدی طی این ۱۰ سال داشته است. برآوردها نشان می‌دهد با وجود این آهنگ رشد جمعیت، تا سال ۲۰۳۵ جمعیت فلسطینی‌ها ده درصد بیشتر از اسرائیلی‌ها خواهد بود.

ایجاد مشکلات اقتصادی

در هر جامعه‌ای توسعه‌ی اقتصادی در سایه ثبات امنیت اتفاق می‌افتد. گسترش حس فقدان امنیت، رژیم صهیونیستی را با مشکلات فزاینده اقتصادی اعم از فرار سرمایه‌ها و کاهش سرمایه‌گذاری، فلج شدن صنعت توریسم و گردشگری روبه‌رو خواهد کرد و به نوعی به بن بست در وضعیت اقتصادی رژیم صهیونیستی در دراز مدت منجر خواهد شد. بطوریکه در طی عملیات‌های استشهادی انتفاضه اقصی، رژیم صهیونیستی شاهد کاهش ۳۰ درصدی مشتریان فروشگاه‌ها، کاهش ۶۰ درصدی گردشگری و خسارت شرکت هواپیمایی العال بود. همچنین یکی از ابعاد عملیات‌های استشهادی ضربه‌زدن به زیرساخت‌های حیاتی رژیم صهیونیستی است که می‌تواند بحران‌های بسیاری برای اسرائیل ایجاد کند. برای مثال خط لوله مصر در شبه جزیره سینا، که گاز

رژیم صهیونیستی و اردن را تامین می‌کند، بارها مورد تخریب قرار گرفته و امنیت انرژی رژیم را بخطر انداخته است (اینبار و سالاری، ۱۳۹۱: ۱۲۰). بعد از عملیات‌های استشهادی در آغاز انتفاضه دوم، طی یک نظرسنجی در سال ۲۰۰۲، دوسوم فلسطینی‌ها معتقد بودند بزرگترین دستاورد این راهبرد نه تنها قتل تعداد زیادی از اسرائیلی‌ها بلکه مهمتر از آن فروپاشی اقتصاد اسرائیل، انهدام صنعت گردشگری آن و نیز ایجاد عدم امنیت روانی برای شهروندان کشور اشغالگر است (لافت، ۲۰۰۲: ۵).

ایجاد شکاف سیاسی و اجتماعی

پیامد دیگر این عملیات‌ها مربوط به کاهش وجهه و اعتبار دولت اسرائیل در داخل است. در این مدت که شاهد عملیات‌های استشهادی بودیم، درخواست‌ها برای برکناری نفتالی بنت از نخست‌وزیری رژیم صهیونیستی افزایش یافته است. بعد از عملیات‌های ۲۰۲۲، تقریباً پس از هر عملیاتی، بخشی از ساکنان سرزمین‌های اشغالی به خیابان ریخته و علیه ناتوانی این رژیم در تامین امنیت دست به تظاهرات زده و حتی با پلیس و نیروهای امنیتی درگیر شدند. بنیامین نتانیا هو نخست‌وزیر پیشین، هم که سال گذشته پس از ۱۲ سال قدرت را به ائتلاف شکننده بنت و لاپید واگذار کرده بود، از فضای کنونی برای پیش بردن اهداف سیاسی خود و ضربه زدن به این کابینه بهره می‌گیرد. وی طی یک سخنرانی در برابر هواداران خود در اورشلیم، دولت نفتالی بنت را به «ضعف» متهم کرد و گفت در دوران ۱۲ ساله نخست‌وزیری او، مردم اسرائیل شرایط امنیتی بهتری داشتند اما در دولت «ضعیف» نفتالی بنت، «ترور دوباره سر برآورده است»^۱. اختلاف در میان نیروهای امنیتی و نظامی اسرائیل نیز طی هفته‌های اخیر تشدید شده که این امر هم از یک سو نتیجه‌ی عملیات‌های موفق استشهادی است و هم از سوی دیگر به تداوم آن‌ها کمک کرده است. همچنین طبق آمار موسسه دموکراسی اسرائیل میزان خوش‌بینی جناح‌های چپ (دولت مستقر) و راست سیاسی به آینده امنیت ملی رژیم صهیونیستی به کمترین میزان خود در این چندسال اخیر رسیده است و به ترتیب ۴۵ و ۲۵ درصد می‌باشد و میزان رضایت این جناح‌های سیاسی نسبت به عملکرد عمر بارلوف وزیر امنیت داخلی رژیم صهیونیستی به ترتیب ۴۰ و ۱۱ درصد است.^۲

^۱ Terror wave in Israel plays into Netanyahu's hands. (2022), al-monitor.com

^۲ The Israeli Democracy Index 2021. (2022), en.idi.org.il/publications/37984

از سوی دیگر علاوه بر شکاف سیاسی بین احزاب رژیم صهیونیستی، بین جامعه عرب و یهودی صهیونیستی شکاف عمیق تر شده است. طی یک نظرسنجی از جامعه یهودی سوال پرسیده است که آیا موافق هستید یهودیان و اعراب جدا از هم زندگی کنند؟ که ۵۹ درصد یهودیان پاسخشان مثبت بوده است که نسبت به سال ۲۰۱۹، ۱۳ درصد این تمایل جامعه یهودی بیشتر شده است. میزان تمایل به این جدایی یهود از عرب براساس فاکتورهای، گرایشات سیاسی، مذهبی، سن و جنسیت در جدول ۴ به نمایش گذاشته شده است.^۱

جدول ۴: میزان تمایل به جداسازی جامعه یهودی از جامعه عربی اسرائیل براساس گرایشات سیاسی، مذهبی، سن و جنسیت. منبع (Times of Israel)

درصد	نوع گرایش	موضع گیری
۳۲	چپ	گرایش سیاسی
۴۶	میان‌رو	
۶۹	راست	
۷۹	حریدی	گرایش مذهبی
۶۷	ملی مذهبی	
۷۳	مذهبی سنتی	
۶۲	سنتی غیر مذهبی	
۴۶	سکولار	سن
۶۵	کمتر از ۳۵	
۵۹	۳۵-۵۴	
۵۲	بیشتر از ۵۵	
۵۴	مذکر	جنسیت
۶۴	مونث	

۵,۵. ایجاد وحدت در بین گروه‌های مختلف مقاومت و تخریب وجه سازشکاران

^۱After terror attacks, poll finds bleak security outlook among Israel. (2022), timesofisrael.com

سرزمین‌های اشغالی در طی ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۲ شاهد تحولات وحدت‌ساز بزرگی بوده است که بارزترین آن‌ها نبرد موفق شمیر قدس (سیف القدس) و عملیات‌های استشهادی ۲۰۲۲ می‌باشد. این دو اقدام که سبب ایجاد شور و حماسه‌ی خاصی بین گروه‌های مختلف مقاومت فلسطین و مردم آن‌ها شده است، از سوی تشکیلات خودگردان محکوم شده‌اند. این درحالیست بعد از این عملیات‌ها، مردم فلسطین با پخش شیرینی در خیابان‌ها خوشحالی خود را از این عملیات ابراز و تمامی گروه‌های مقاومت از حماس و جهاد اسلامی تا جبهه خلق، کمیته‌های مقاومت فلسطین و جنبش فتح با انتشار بیانیه‌ایی حمایت خود از این عملیات‌های استشهادی را اعلام کردند. در این رابطه اسماعیل رضوان، از رهبران جنبش حماس در گفتگوی اختصاصی با شبکه خبری العالم اظهارداشت که «عملیات‌های شهادت طلبانه با گسترش در سراسر جغرافیای فلسطین ثابت می‌کند که ملت فلسطین در مقابله با رژیم اشغالگر قدس، یکپارچه و متحد است. این عملیات شهادت-طلبانه به طور سازمان یافته، متناسب با اوضاع امنیتی حاکم بر کرانه باختری صورت گرفته است مخصوصاً که مقاومت هم از سوی تشکیلات خودگردان و هم از سوی دستگاه‌های امنیتی رژیم صهیونیستی تحت تعقیب است.^۱» این تحولات اخیر و سرکوب شدید مخالفان در کرانه باختری از سوی تشکیلات خودگردان که حتی در مواردی به قتل مخالفان منجر شد این واقعیت مهم را آشکار نمود که عمر سازش و سازشکاران در عرصه داخلی فلسطین به پایان رسیده است. عملیات شمیر قدس مقاومت فلسطین در سال ۲۰۲۱ نشان داد که به سپر توانمند حمایتی همه ملت فلسطین در قدس، کرانه باختری، اراضی اشغالی ۱۹۴۸ و نوار غزه تبدیل شده است که این سپر حمایتی در تایید عملیات‌های استشهادی ۲۰۲۲ به شکل بارزتری خود را نشان داد. و امروزه کاملاً مشخص است که در شرایط کنونی در صورت برگزاری هرگونه انتخاباتی در فضای سالم و شفاف گروه‌های حامی مقاومت پیروز این عرصه خواهند بود، مساله‌ای که نظرسنجی‌های انجام شده در قدس، کرانه باختری، اراضی ۱۹۴۸ و حتی آرای فلسطینیان آواره در خارج از وطن، بر آن صحنه می‌گذارد.

^۱سایت خبری العالم (<https://b2n.ir/r94527>)

فروریختن افسانه شکست‌ناپذیری دستگاه‌های اطلاعاتی اسرائیل و تقویت روحیه جسارت و شجاعت مردمی

اتفاقاتی که در یک سال گذشته چه در حوزه اشراف اطلاعاتی مقاومت، نفوذ پهپادهای حزب‌ا...، ورود موشک‌های بومی فلسطینیان به سرزمین‌های اشغالی و عبور آن‌ها از لایه‌های مختلف پدافندی (جنگ ۱۱ روزه موسوم به شمشیر قدس)، حملات متعدد و گسترده سایبری (بخصوص از جانب گروه سایبری «عصای موسی»^۱) که منجر به استعفا سه معاون موساد، شامل بخش‌های جذب نیرو، فناوری و مبارزه با تروریسم شد، فرار چهار تن از زندانیان فلسطینی با حفر یک تونل از یک زندان فوق امنیتی در کنار سرریال عملیات‌های استشهادی ۲۰۲۲ فلسطینیان در قلب امنیتی‌ترین شهرهای اسرائیل یعنی تل‌اوئو و حیفا، نشان داد که رژیم صهیونیستی دچار آسیب‌های جدی در حوزه امنیتی و نظامی شده است. و آن ترسی که با شنیدن نام سرویس‌های اطلاعاتی اسرائیل معمولاً ایجاد می‌شد طی یکسال اخیر درهم شکسته شد و مردم فلسطین بخصوص جوانان این جرات و جسارت را پیدا کردند که نه تنها دست به عملیات بزنند بلکه تنوع عملیات‌های خود را هم زیاد کنند و این جوانان غیور چشم‌درچشم نیروهای امنیتی رژیم صهیونیستی فریاد بزنند «اگر به خانه‌هایمان می‌آید و از ما می‌کشید به خانه‌هایتان می‌آیم و از شما می‌کشیم». حقیقتاً می‌توان گفت در یک سال اخیر در فلسطین تحولاتی رخ داده است که می‌توان از آن به عنوان ورود به مرحله جدید مبارزاتی و تهدیدات نوین اسرائیلی‌ها نام برد. نکته بسیار قابل توجه در این عملیات‌های استشهادی اخیر این بود که ساکنان مناطق اشغالی ۱۹۴۸ یعنی مناطقی که مورد قبول سازمان ملل برای دولت جعلی تل‌آویو است، تاکنون با سلاح سرد با صهیونیست‌ها مقابله می‌کردند اما این عملیات نشان می‌دهد مقاومت مسلحانه از نوار غزه به این مناطق گسترش یافته است. در بخشی از بیانیه جنبش جهاد اسلامی در قبال عملیات‌های استشهادی ۲۰۲۲ آمده است: «عملیات شهادت‌طلبانه در داخل عمق رژیم صهیونیستی نتیجه طبیعی عبور اشغالگران از حد و مرز خود است.» این یعنی مقاومت فلسطین تاکید دارد اگر رژیم اسرائیل حداقل به مرزها و حقوق اولیه فلسطینی‌ها احترام نگذاشته و برای خودش حدی قائل نیست، مقاومت هم این وضعیت را بی‌پاسخ نمی‌گذارد و مرزهای ۱۹۴۸ را ناامن می‌کند^۲. افزون بر این، تکرارپذیری

^۱ Moses Staff

^۲ Baroud, Ramzy (2022). Why Israel cannot defeat the Palestinians. Jordantimes.com

عملیات‌ها بدون این که دستگاه‌های اطلاعاتی و امنیتی رژیم صهیونیستی بتوانند مانع انجام آن شوند، سبب این طرز نگرش در میان اسرائیلی‌ها می‌شود که فلسطینی‌ها «ترس خود را برای عملیات‌های این چنینی از دست داده‌اند و این موضوع برای امنیت اسرائیل خطرناک است.» در واقع با تداوم حملات ضد صهیونیستی در عمق خاک سرزمین‌های اشغالی، هر چه روحیه و اراده فلسطینی‌ها برای مقاومت و آزادسازی سرزمین فلسطین بیشتر می‌شود برعکس روحیه صهیونیست‌ها تضعیف می‌شود. علاوه بر شکست و ناتوانی امنیتی صهیونیست‌ها، میزان سستی این رژیم و بی‌کفایتی نیروهای پلیس آموزش دیده آن در مقابله با عملیات شهادت طلبانه بود. در عملیات ۷ آوریل ۲۰۲۲، نیروهای پلیس را مجبور به کمک گرفتن از یگان‌های ویژه ارتش اشغالگر کرد که تا ۹ ساعت در جستجوی مبارزی که این عملیات را انجام داد ناکام ماندند و این جوان در نهایت با سربازان اشغالگر در نزدیکی مسجدی در شهرک یافا درگیر شده و به شهادت رسید. لیلخ شوال تحلیلگر صهیونیست می‌گوید: «به کجا رسیده‌ایم که نیروهای «سرت متکال»، به خاطر عملیات در مرکز تل‌آویو، فراخوانده شده‌اند؟! «سرت متکال، یگان ویژه «اطلاعات نظامی» ارتش اسرائیل است که غالباً عملیات مرزی و برون‌مرزی را به عهده دارد و کشاندن تکاوران آن به تل‌آویو، به منظور تامین امنیت یعنی اوج استیصال رژیم صهیونیستی و بیانگر بن بست امنیتی، اجتماعی و نظامی رژیم و جامعه صهیونیستی در مقابل عملیات‌های استشهادی جدید در قلب سرزمین‌های اشغالی است. لذا می‌توان گفت که انجام عملیات استشهادی توسط فلسطینی‌ها، بخصوص فلسطینیان داخل سرزمین‌های ۱۹۴۸ به معنای تقویت روحیه، جسارت و جرات مردمی، ناکارآمدی پرونده‌های اطلاعاتی افراد و ناتوانی مسئولین امنیتی از پیشگیری از وقوع آن‌ها می‌باشد.

عقب‌نشینی رژیم صهیونیستی و دست بالای فلسطینی‌ها در مذاکرات

بعد از عملیات‌های استشهادی فلسطینیان در انتفاضه سوم در سال ۲۰۱۵، رون ریولین رئیس جمهور سابق خطاب به صهیونیست‌ها گفت: «رویای اسرائیل بزرگ را باید فراموش کنیم. فلسطینی‌ها برای همیشه ساکنان این سرزمین بوده و همسایه ما خواهند ماند و باید با آنها به صلح

رسید.» همچنین وی از جوانان فلسطینی خواست دست به حملات استشهادی نزنند^۱. اساساً عملیات استشهادی می‌تواند به عنوان پشتوانه مذاکرات عمل کند به گونه‌ای که اگر رژیم صهیونیستی امتیاز بدهد مجبور به دادن امتیاز بیشتر در ادامه کار می‌گردد و اگر امتیاز ندهد با ادامه و افزایش عملیات استشهادی مواجه است چنانچه بعد از اولین عملیات استشهادی پس از عقب نشینی از بیروت به جنوب، اسحاق رابین، وزیر جنگ وقت اسرائیل، گفت: «تضمینی وجود ندارد که حملات شیعیان پس از عقب نشینی پایان پذیرد.» (داوودآبادی، ۱۳۸۳: ۲۱۲). این توازن وحشت ایجاد شده در پی سلسله عملیات‌های استشهادی از این نظر اهمیت دارد که صهیونیست‌ها را در اقدامات و جنایت‌هایشان محتاط کرده تا حداقل درباره عواقب اقدامات‌شان نیز فکر کنند. مطابق با همین دستاورد، گال لافت به عنوان راهکار برای کاهش این اقدامات، به دولت اسرائیل اینگونه پیشنهاد می‌دهد: «اگر برای خروج از این تنگنا راهی متصور باشد شاید آن راه این است که فلسطینی‌ها را متقاعد ساخت که بپذیرند دستیابی به اهداف سازنده آنها فقط از طریق دست شستن از روش‌های ویرانگر امکان پذیر است. بنابراین اسرائیل می‌بایستی سیاسی را پیشه خود سازد که براساس آن فلسطینی‌ها را در صورت مبارزه واقعی با تروریسم، تشویق کرده و به آنها پاداش دهد و از در پیش گرفتن هرگونه سیاستی که شایبه مؤثر بودن اقدامات تروریستی را در آنها تقویت کند خودداری ورزد. پاداش‌های اسرائیل می‌بایستی ملموس و معنادار باشد. به عنوان مثال، اسرائیل می‌تواند به دولت خودگردان پیشنهاد کند تا در صورت تضمین یک دوره عدم خصومت و ترک مخاصمه از سوی فلسطینی‌ها، اسرائیل نیز حاضر است تعدادی از شهرک‌های صهیونیست نشین کوچک واقع در اراضی اشغالی را تخلیه و برچیند. در آن صورت، این دوره آرامش می‌تواند زمینه را برای از سرگیری مذاکرات نهایی آماده سازد. در پیش گرفتن چنین سیاستی از سوی دولت اسرائیل به مردم فلسطین نشان خواهد داد که اسرائیلی‌ها حاضرند نه تنها در حرف بلکه در عمل نیز برای دستیابی به صلح و آسایش قیمت لازم را بپردازند (لافت، ۲۰۰۲: ۷).»

نتیجه‌گیری

عملیات استشهادی برای مقاومت مردمی فلسطین، با هدف احقاق حقوق پایدال شده خود، آن‌هم در سایه سکوت سنگین قدرت‌هایی مدعی حقوق بشری، به گزینه‌ای بدون بدیل تبدیل شده است. با وجود تمامی تلاش‌های صورت گرفته از سوی صهیونیست‌ها برای متوقف ساختن روند انجام عملیات‌های استشهادی در اراضی اشغالی، فلسطینیان همچنان به این به‌عنوان یک گزینه استراتژیک برای مقابله با اقدامات متجاوزانه رژیم اشغالگر قدس و زمین‌گیر کردن این رژیم غاصب می‌نگرند. با توجه به نکاتی که در سطور فوق به آن اشاره شد، اسرائیل در حال حاضر با نقطه عطف بزرگی در تاریخ ننگین خود روبروست و برای برون‌رفت از این وضعیت، هیچ افق روشنی به چشم نمی‌خورد؛ چراکه عملیات‌های استشهادی محصول خشمی انباشته از سیاست‌های اسرائیل، بلعیدن بیشتر زمین‌های فلسطینی‌ها، نادیده انگاشتن سیستماتیک حقوق آنها، نژاد پرستی و شکاف‌های عمیق در سطوح مختلف سیاسی، اجتماعی و مذهبی در سرزمین‌های اشغالی، بن بست روند صلح، سرخوردگی و نومیدی فلسطینی‌ها از راه‌های دیگر برای تحصیل حقوق خود، نبود چشم‌اندازی روشن برای حل و فصل منازعه و پایان اشغالگری است.

بعد از انتفاضه الاقصی (۲۰۰۵ - ۲۰۰۰) و عملیات‌های انفجاری در اتوبوس‌ها و مراکز پرتردد که کشته و زخمی زیادی بر جای می‌گذاشت، تقریباً شاهد حملات مستمر و پرتلفات در عمق اسرائیل نبوده‌ایم. آنچه مانع عملیات فلسطینی‌ها می‌شد، تدابیر بسیار سخت امنیتی اسرائیل، همکاری امنیتی گسترده حکومت خودگردان و نبود سلاح گرم بود. در نتیجه این همکاری همه جانبه بیشتر عملیات‌های فلسطینی قبل از اجرا خنثی می‌شد که طبق آمار موسسه اقتصاد و صلح، شاهد کاهش ۱۵ درصدی اینگونه عملیات‌ها طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۱ بودیم. در نتیجه، دوره حملات انفرادی با سلاح سرد شروع شد که غالب مجریان آنها از اعضای سازمان‌های فلسطینی نبودند، بلکه مردمی عادی بودند که در سایه نبود سلاح گرم، حملات با چاقو را در پیش گرفتند که بازخورد خوبی در جهان پیدا نکرد و توأم با انتقاداتی بود. ولی عملیات‌های استشهادی در مارس و آوریل ۲۰۲۲، گویای این واقعیت است که با استراتژی جدیدی درمورد این عملیات‌ها روبه‌رو هستیم و انتفاضه وارد فاز جدیدی شده است. وقوع چهار عملیات مشابه ظرف دو هفته،

نشان می‌دهد که ماجرا، نه اتفاق هیجانی محدود به چند نفر، بلکه جنبشی سازمان یافته بر مبنای مقاومت مردمی و عملیات پارتیزانی علیه اشغالگران است. در واقع اسرائیل، از سوی شبکه عملیاتی پیچیده‌ای غافلگیر شده که هم مهارت برنامه‌ریزی و اجرایی بالایی دارد، هم باورمند و مصمم است، و هم به سلاح گرم در مناطق اشغالی ۱۹۴۸ دسترسی پیدا کرده است. آن چیزی که اسرائیل را در ارتباط با عملیات‌های استشهادی ۲۰۲۲، دچار بحران جدی کرده است اینست که تقریباً هیچ کدام از فلسطینی‌هایی که در عملیات‌های اخیر، نقش مستقیم یا غیرمستقیم داشته‌اند، به هیچ کدام از سازمان‌های شناخته شده مقاومت نظیر فتح، حماس و جهاد اسلامی وابستگی نداشته‌اند. هر چند همه این سازمان‌ها اقدامات یادشده را مورد حمایت و تقدیر قرار داده‌اند. وقتی یک سازمان شناخته شده چریکی یا غیرچریکی دست به اقدامی می‌زند، به دلیل مواجه شدن با اقدامات متقابل دشمن، در ادامه راه، با ملاحظات و حساب‌گری‌هایی مواجه می‌گردد و این کمیت و کیفیت عملیات‌های آینده آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اما الان مشکل اسرائیل این است که طرف او در عملیات‌های انجام شده سازمان یا سازمان‌های فلسطینی نیستند، بلکه طرف او مردم فلسطین هستند؛ مردمی که در جنوب حضور دارند، در شمال هستند، در شرق و در غرب فلسطین هم حضور دارند.

ضربات پیاپی مقاومت در کف خیابان‌های تل‌آویو، بیت‌المقدس، بئر‌السیع و...، صد برابر کاری‌تر و دردناک‌تر از اثر موشک‌هایی است که در آخرین جنگ یعنی «سیف القدس»، سپر موشکی «گنبد آهنین» را از اعتبار انداخت و به عمق مراکز صهیونیست‌نشین رسید و جوی آکنده از ترس و وحشت و حس فقدان امنیت را در تمامی سطوح جامعه صهیونیستی ایجاد کرد. و این اشغالگران صهیونیستی در این استرس و ترس به سر می‌برند که در هر لحظه و هر جا ممکن است فلسطینی غیور و از جان گذشته با ساده‌ترین وسیله دفاعی یعنی یک چاقوی آشپزخانه با عملیاتی شهادت طلبانه، انفرادی، غیر قابل پیش‌بینی و خلاقانه طومار زندگی آن‌ها را بر هم پیچد و مرگ را برای او به ارمغان بیاورد و این یعنی ترس و وحشت و حس ناامنی پایدار برای جامعه و رژیم صهیونیستی، فرار صهیونیست‌ها و افزایش مهاجرت معکوس، فرار سرمایه و کاهش سرمایه‌گذاری، فلج شدن صنعت توریسم و گردشگری، کاهش وجهه و اعتبار دولت اسرائیل در داخل، فروریختن

افسانه شکست‌ناپذیری دستگاه‌های اطلاعاتی اسرائیل، تقویت روحیه جسارت و شجاعت مردمی و محتاط کردن صهیونیست‌ها نسبت به اقدامات و جنایت‌هایشان.

عملیات‌های استشهادی علاوه بر دستاوردهایی بی‌نظیری برای مردم مقاومت، پیام‌های متعددی برای گروه‌های مختلف نیز دارد و این پیام‌ها از چشم‌اندازهای مختلفی قابل تفسیر و تحلیل است. پیامی که این عملیات‌ها برای مهاجرین چندملیتی غاصب داشت این بود، رژیمی که داعیه از نیل تا فرات داشت اکنون برای بقای خود و ادامه حیات، به دیوار کشیدن به دور مناطق صهیونیست‌نشین می‌پردازد و البته در پس این دیوارها نیز آرامشی وجود نخواهد داشت. آنان که از مناطق و کشورهای دور و نزدیک به امید زندگی امن و آرام، فریب صهیونیست‌ها را خورده و قدم به سرزمین‌های اشغالی و شهرک‌های صهیونیستی گذاشته‌اند بهتر است به موطن خویش بازگردند در غیر این صورت در نبرد آینده، فلسطینیان یعنی همان ساکنان حقیقی این سرزمین، اجازه دفن اجساد آنان را نیز در این سرزمین نخواهند داد و جنازه‌های ایشان را با تابوت به کشورهای که متعلق به آنجا هستند و از آنجا آمده‌اند، بازخواهند گرداند.

بعد از عملیات ۳۰ مارس ۲۰۲۲ در شرق تل‌آویو، نفتالی بنت نخست‌وزیر اسرائیل در واکنش به این عملیات‌ها گفت: «نمی‌توانند ما را از اینجا بیرون کنند.» منظور وی این است که هدف این عملیات‌ها فراری دادن شهرک‌نشینان مهاجر چندملیتی است که از کشورهای مختلف جهان راهی فلسطین شدند و با اشغال سرزمین ملتی دیگر می‌خواهند کشوری جعلی برای خود بسازند. لذا یکی از مهمترین پیام‌هایی که این عملیات‌ها به دنیا به خصوص به کشورهای عربی خائن مخابره کرد این بود، رژیمی که نمی‌تواند امنیت شهرک‌نشینان مهاجر چندملیتی را که با تبلیغات بسیار و وعده‌های بهشت برین و سرزمین موعود در یک سرزمین غصب شده، جمع کرده را تامین کند، چگونه می‌تواند امنیت چهار رژیم دیکتاتوری وحشت‌زده از چند موشک و پهپاد یمنی را تامین کند؟

آنچه در مارس و آوریل ۲۰۲۲ رخ داد صرفاً ۴ عملیات نبود. نحوه عمل مبارزان شهید، تسلط آنها بر استفاده از سلاح، نوع تسلیحات استفاده شده و قیمت بعضاً بالای برخی از آنها از جمله مواردی است که نشان می‌دهد فکر و برنامه‌ای پشت این حرکت‌هاست و اینها پیش‌لرزه‌های رخدادی بزرگ‌ترند. لذا این عملیات‌ها این پیام را برای جبهه مقاومت داشتند که برای نابودی

رژیم صهیونیستی نیازی به جنگ گسترده و نبرد همه‌جانبه نیست، آن چیزی که صهیونیست‌ها نامش را امنیت گذاشته و نزدیک به ۱۵ درصد از تولید ناخالص ملی خود را صرف آن می‌کنند اگر از بین برود، موجودیت این رژیم هم از میان خواهد رفت.

فهرست منابع

- قرآن کریم
- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۶۴). من لایحضره الفقیه، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- ابن سیده، علی بن اسماعیل (بی تا). المحکم و المحيط الأعظم، ج ۴، تحقیق عبدالحمید هندآوی، بیروت: دارالکتب العلمیه
- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ق). لسان العرب، ج ۳، بیروت: دار صادر.
- افتخاری، اصغر و شعبانی، ناصر (۱۳۸۹). قدرت نرم و نبرد نامتقارن. تهران: دانشگاه امام صادق (ع)
- امام خمینی (ره) (۱۳۸۹)، صحیفه امام، ج ۱۴، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- انصاری، مرتضی (۱۴۱۵ق). المکاسب، ج ۲، قم: مجمع الفکر الاسلامی.
- اینبار، افرایم؛ سالاری، محمد، (۱۳۹۱). خیزش‌های ۲۰۱۱ عرب و امنیت ملی اسرائیل، مطالعات منطقه‌ای، ش ۴۷، زمستان ۹۱، ۱۰۷-۱۳۲.
- تروتسکی، لئون (۱۳۸۱). مارکسیسم و تروریسم، ترجمه مسعود صابری، تهران: انتشارات طلایه پرسو.
- تقوی، نعمت‌الله، (۱۳۷۸). مبانی جمعیت‌شناسی، تبریز: جامعه‌پژوه و دانیال.
- جریس، صبری و خلیفه، احمد، (۱۳۸۱). ساختارهای صهیونیستی، (ترجمه قیس زعفرانی)، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- جزیری، عبدالرحمن (۱۴۲۴ق). الفقه علی المذاهب الاربعه و مذهب اهل‌البيت، بیروت: دارالکتب العلمیه.
- جوهری، اسماعیل بن حماد (بی تا). الصحاح، ج ۲، تحقیق و تصحیح احمد عبدالغفور عطار، بیروت: دارالعلم للملایین.
- جرعاملی، محمد بن حسن (۱۳۸۱). وسائل الشیعه، ج ۵، ۱۱ و ۲۱، بیروت: داراحیاء التراث العربی.
- حمیری، نشوان بن سعید (۱۴۲۰ق). شمس العلوم، بیروت: دار الفکر.
- داود آبادی، حمید، (۱۳۸۳). پاره‌های پولاد. تهران: غنچه، فرهنگی هنری شهید آوینی.
- دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۳). لغتنامه دهخدا، ج ۴، تهران: موسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- روحی، نبی‌الله، (۱۳۸۷). مجموعه مقالات مناظرات نامتقارن. مطالعات بسیج، ش ۳۸، بهار ۱۳۸۷، ۱۶۵-۱۷۲.
- سعدی، ابو جیب (بی تا). القاموس الفقهی لغة واصطلاحا، دمشق: دارالفکر.
- صاحب جواهر، محمد حسن بن باقر (۱۴۳۰ق). جواهر الکلام، ج ۲۱، بیروت: داراحیاء التراث العربی.
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۶۳). المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۴، تهران: مرکز نشر فرهنگی رجاء.
- طوسی، محمد بن حسن (۱۳۶۴). تهذیب الاحکام، ج ۶، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

- طه، علی حسن، (۱۳۹۸). نژادپرستی صهیونیستی یهودی و جنبه‌ی ایدئولوژی دینی و تاریخی، ترجمه فاطمه کاظمی و مرتضی زارع‌برمی، تهران: انتشارات آفرینه.
- عباس‌پور مقدم، رمضان (۱۳۹۰). ترور و عملیات استشهادی از منظر فقه و حقوق بشر. به راهنمایی: حجت الاسلام عبدالکریم عبداللهی نژاد، دانشکده هیات و معارف اسلامی (شهید مطهری)، دانشگاه فردوسی مشهد، دکتری، فقه و مبانی حقوق اسلامی
- فراهیدی، خلیل بن احمد (بی تا). العین، ج ۳، قم: هجرت
- فیروزآبادی، محمد بن یعقوب (بی تا). القاموس المحيط، ج ۱، بیروت: دارالکتب العلمیه.
- قرائتی، محسن (۱۳۸۷). تفسیر نور، ج ۶، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- کاظمی‌پور، شهلا، (۱۳۸۳). مبانی جمعیت‌شناسی، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۴۰۷ق). الکافی، ج ۵، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- کورمونت، بارتلمی و ریبنیکار، دارکو (۱۳۸۵). جنگ‌های نامتقارن، ترجمه علی سجادی انصاری، غلامرضا آتش‌فراز، تهران: نشر آجا.
- گری، کریس هیلز (۱۳۸۱). جنگ پست مدرن: سیاست نوین درگیری، ترجمه احمدرضا تقا، تهران: انتشارات دوره عالی جنگ.
- مراد پیری، هادی، (۱۳۸۲). اصول و ویژگی‌های جنگ نامتقارن. پژوهش‌های مدیریت و فرماندهی نظامی، ش ۲۰، پائیز و زمستان ۱۳۸۲، ۲۴-۱.
- مغنیه، محمدجواد (۱۴۳۳ق). تفسیر کاشف، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- ملا محمد علی، امیر (۱۳۸۴). مشروعیت عملیات استشهادی از دیدگاه فقهای معاصر شیعه و اهل سنت، فصلنامه حصون، ش ۵، پائیز ۱۳۸۴، ۸۵-۵۹.
- ملا محمد علی، امیر (۱۳۸۵). مبانی فقهی عملیات استشهادی، قم: زمزم هدایت.
- موسوی بجنوردی، محمدکاظم (۱۳۸۱). اسرائیل و حل نهایی مساله فلسطین، مجله حضور، ش ۴۰ ویژه فلسطین، بهار ۱۳۸۱، ۱۰.
- میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمد حسن (۱۳۷۱). جامع الشتات فی أجوبه السؤالات، ج ۱، تهران: کیهان.
- نوری، حسین بن محمدتقی (۱۳۶۶). مستدرک الوسائل، قم: موسسه آل البيت علیهم السلام.
- ورعی، سید جواد (۱۳۸۲). مبانی فقهی عملیات شهادت طلبانه، نشریه حکومت اسلامی، ش ۲۷، بهار ۱۳۸۲، ۳۱۲-۳۴۷.
- هابیل تکروری، نواف (۱۹۹۷). عملیات الاستشهادیه فی المیزان الفقهی، دمشق: دارالفکر
- Ben-Moshe, Danny; Zohar Segev (2007). **Israel, the Diaspora and Jewish Identity**. Brighton: Sussex Academic Press. P. 324. ISBN 978-1-84519-189-4.

- Grange T. David (2000). **Asymmetric Warfare: Old Method, New Concern**. National Strategy Forum Review, P1-6.
- Hermann, Tamar, (2022). **The Majority of Israelis Pessimistic about Security in Foreseeable Future**. Israeli Voice Inde, Viterbi Family Center for Public Opinion and Policy Research, P1-7.
- Hodis L. **The effect of yerida (emigration) on the therapeutic relationship between Israeli psychotherapist and patient**. *Isr J Psychiatry Relat Sci*. 1986;23(2):89-105. PMID: 3804695.
- Luft, Gal. **The Palestinian H-Bomb: Terror's Winning Strategy**. *Foreign Affairs* 81, no. 4 (2002): 2-7. <https://doi.org/10.2307/20033234>.
- اسماعیل رضوان: عملیات شهادت طلبانه گواهی بر وحدت ملت فلسطین در برابر اشغالگری/ مقاومت به اهداف خود در عمق رژیم صهیونیستی دست یافته است. سایت شبکه العالم، دسترسی در (۱۲ فروردین ۱۴۰۱). <https://b2n.ir/r94527>
- جزئیاتی از ۹ ساعت عملیات جستجوی رعد حازم مجری عملیات تل آویو. سایت خبرگزاری بین‌المللی قدس، دسترسی در (۱۹ فروردین ۱۴۰۱). qodsna.com/fa/366372.
- رئیس رژیم صهیونیستی: باید از نیل تا فرات را فراموش کنیم. سایت روزنامه کیهان، دسترسی در (۲۵ آبان ۱۳۹۴). kayhan.ir/fa/news/60853
- رفتار ضد انسانی وزارت بهداشت اسرائیل: معلولان کرونایی آخرین استفاده کنندگان از دستگاه تنفس مصنوعی باشند. سایت خبرگزاری آناتولی، دسترسی در (۲۰۲۰). aa.com.tr/ar/1810435
- سرشماری افراد و مسکن. سایت اداره مرکزی آمار اسرائیل، دسترسی در (۲۰۲۲). cbs.gov.il/en/Surveys/Pages/Population-Census
- کوخواهی: قبلا از سوار شدن اتوبوس ترس داشتیم و امروز از راه رفتن در خیابان‌ها. سایت خبرگزاری تسنیم، دسترسی در (۲۰ فروردین ۱۴۰۱). <https://tn.ai/2692692>
- مرکز آمار فلسطین: ۱۰۰ هزار نفر از آغاز اشغالگری به شهادت رسیده‌اند؛ ۸۵ درصد خاک فلسطین در اشغال صهیونیست‌هاست. سایت القدس العربی، دسترسی در (۲۰۲۲). alquds.co.uk/100-الف-شهید-سقطوا-منذ-النکبة-و-اسرائيل-تح/
- نابرابری آموزشی میان یهودیان و اعراب اسرائیلی. سایت مرکز Taub، دسترسی در (۲۰۱۹). [/taubcenter.org.il/en/research/educational-inequality-in-israel-from-research-to-policy](https://taubcenter.org.il/en/research/educational-inequality-in-israel-from-research-to-policy)
- استفتاء در مورد عملیات شهادت طلبانه از محضر مبارک حضرت آیت الله العظمی آقای حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی (ره)، دسترسی در (۱۳۸۰). <https://b2n.ir/n85995>
- بررسی عادی سازی روابط اعراب و اسرائیل (امارات و بحرین) و پیامدهای آن بر منطقه. سایت دیپلماسی ایرانی، دسترسی در (۱۴۰۰). <https://b2n.ir/z18557>
- Hackl, Andreas (2012). **ISRAEL-OPT: Upping sticks and heading for Ramallah**. thenewhumanitarian.org.
- taubcenter.org.il/en/research/educational-inequality-in-israel-from-research-to-policy.
- The Israeli Democracy Index 2021. (2022), en.idi.org.il/publications/37984.

- Israel and Palestine. (2021), [hrw.org/world-report/2022/country-chapters/israel/palestine](https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/israel/palestine).
- Israel's apartheid against Palestinians: a cruel system of domination and a crime against humanity. (2022), [amnesty.org/](https://www.amnesty.org/)
- Global Terrorism index (GTI), (2022), economicsandpeace.org
- Comprehensive Listing of Terrorism Victims in Israel. (1995-2022), [jewishvirtuallibrary.org](https://www.jewishvirtuallibrary.org)
- Dekel, Udi, (2022). Between ISIS and Arab Citizens of Israel. [Inss.org.il](https://www.inss.org.il)
- Michael, Kobi, (2022). A Multi-Front Terror Campaign: How Should Israel Respond?. [inss.org.il](https://www.inss.org.il)
- Saban, Itsik, (2022). Gun permit applications continue to break records. [Israelhayom.com](https://www.israelhayom.com)
- Israel Net Migration Rate 1950-2022. (2022), macro-trends.net/countries/ISR/israel/net-migration
- Terror wave in Israel plays into Netanyahu's hands. (2022), [al-monitor.com](https://www.al-monitor.com)
- The Israeli Democracy Index 2021. (2022), en.idi.org.il/publications/37984
- After terror attacks, poll finds bleak security outlook among Israel. (2022), [timesofisrael.com](https://www.timesofisrael.com)
- Baroud, Ramzy (2022). Why Israel cannot defeat the Palestinians. [Jordantimes.com](https://www.jordantimes.com)
- Rosenberg, Oz (2012). Thousands in Jerusalem protest racism against Ethiopian Israelis. [Haaretz.com](https://www.haaretz.com).

